

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 9

RAPORUN AMACI VE YÖNTEMİ 11

ABLUKA DÖNEMİNDE VE HEMEN SONRASINDA NELER YAŞANDI? 14

Yaşamını Yitirenler ve Cenaze İşkencesi 15

Özel ve Kamusal Alanların Yıkımı 18

Temel İhtiyaçlar: Su, Elektrik, Beslenme 27

İlçede Çöken Ekonomi 29

Sağlık Hakkının Engellenmesi 32

Eğitim Hakkının Engellenmesi 36

İLÇE TARİHİNİN EN BÜYÜK GÖÇÜ 38

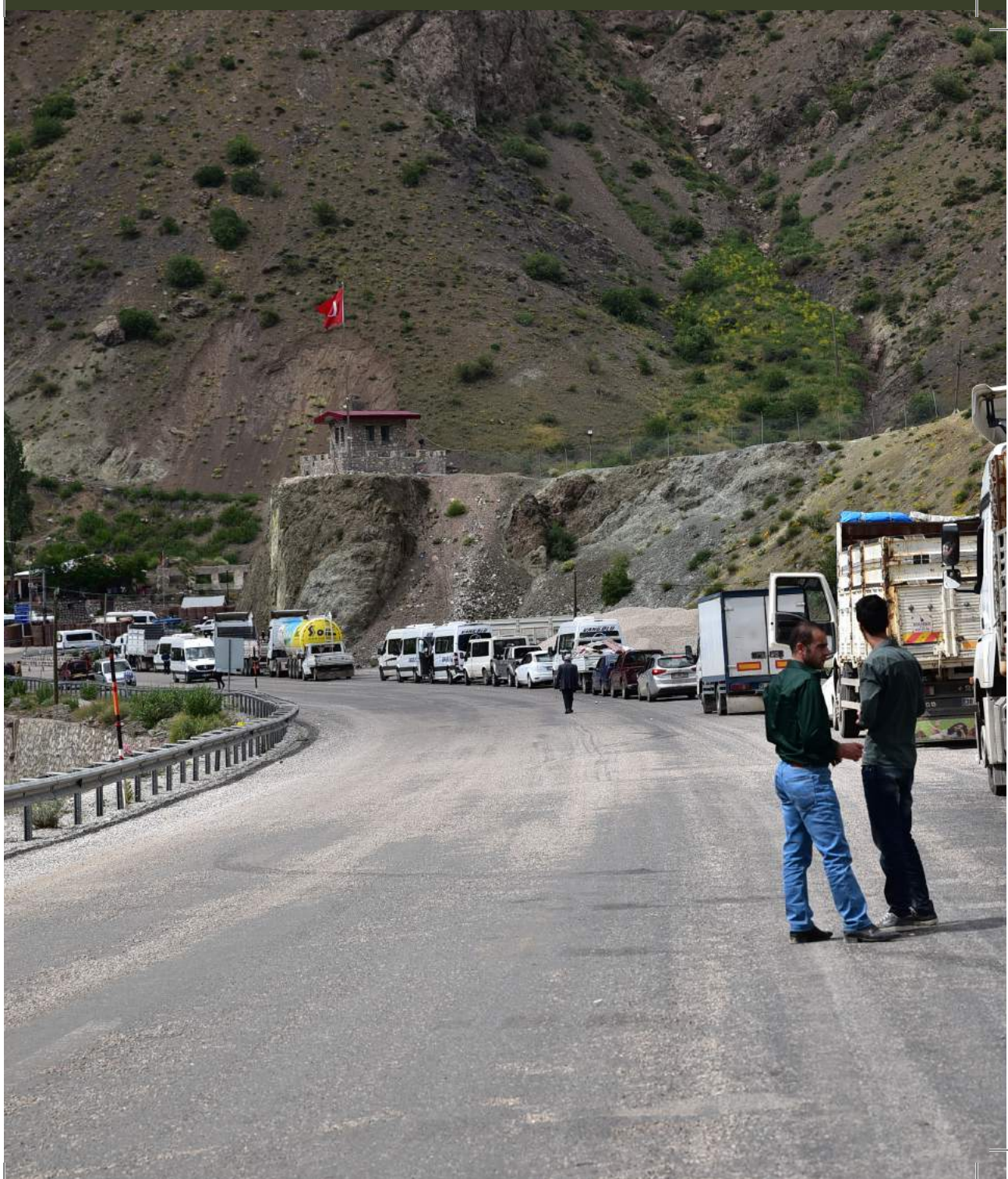
ABLUKADA BASININ ROLÜ VE HABER ALMA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ENGELLENMESİ 42

KADIN 48

HUKUK 56

HDP'NİN VERDİĞİ SORU VE ARAŞTIRMA ÖNERGELERİ 57

SONUÇ 62

GİRİŞ

Ağustos 2015 tarihinden günümüze kadar birçok Kürt kentinde uygulamaya konulan sokağa çıkma yasakları ve abluka sonucunda yaşanan çatışmalı süreçten en fazla etkilenen yerlerin başında gelen Yüksekova İlçesi'nde neler yaşandığına ve bu sürece nasıl gelindiğine dair kısa bir hafıza yoklaması yapmak elzemdir.

Çözüm sürecinin bittiği ilan edildikten hemen sonra uygulamaya konulan ve 'Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu'nun (Venedik Komisyonu) 13 Haziran 2016 tarihli Görüş Raporu'nca da hukuksuzluğu saptanan sokağa çıkma yasakları 9 il ve 35 ilçede 111 kez ilan edildi. Ablukalar Cizre, İdil, Yüksekova ve Silopi'de zaman aralıklı; Şırnak, Nusaybin ve Sur'da ise tam zamanlı olarak devam etti.

Temmuz 2015'den itibaren sık sık sokağa çıkma yasakları ile gündeme gelen Yüksekova'da Hakkâri Valiliği 13 Mart 2016 tarihinden itibaren resmi bir açıklama ile sokağa çıkma yasağı ilan ettiğini kamuoyuna duyurdu. 78 gün süren sokağa çıkma yasağı boyunca ilçe merkezinin büyük bir kısmı yakıldı, yıkıldı ve tahrip edildi. Kesin olmamakla birlikte kimliği belirlenen 44, 'Erzurum Kimsesizler Mezarlığı'na defnedilen 51 olmak üzere toplamda 95 insan yaşamını yitirdi. Yüksekova'da devletin kolluk güçleri eliyle uygulamaya konulan yoğun şiddet sonucu 6770 ev yakılıp yıkıldı ve tahrip edildi.

RAPORUN AMACI VE YÖNTEMİ

Yüksekova'da 78 gün boyunca devam eden sokağa çıkma yasakları boyunca ilçe dışından kimsenin ilçeye girmesine izin verilmediğinden; ilçe merkezinde çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde (Cumhuriyet, Güngör, Orman ve Dize Mahalleleri) yaşayan insanların hemen hemen tümünün yasaktan hemen önce göç etmesinden dolayı abluka sırasında meydana gelen olaylarla ilgili doğrudan tanıklıklara ulaşılamadı. Görüşme yaptığımız birçok insan güvenlik riski nedeniyle isimlerinin raporda geçmesini ve görüntü almamızı istemediklerini belirttiler. Yer alan aktarımlar kişi bilgileri saklı tutularak ifade edilmiştir.

Raporumuzun temel amacı, gözlem ve tanıklıklar üzerinden abluka boyunca ilçede meydana gelen çok boyutlu yıkımı kayıt altına almak, yaşanan insan hakları ihlallerini raporlamaktır. Raporun bir diğer amacı da yaşanan yıkımı kadın boyutuyla ele alıp hukuksal bir çerçeve oluşturmak ve tüm somut verileri belgelemektir.

Raporun saha çalışmasında HDP bünyesinde çalışan bir sosyolog, bir gazeteci, bir ekonomist ve siyaset bilimci gönüllü bir kadın aktivist arkadaşımız yaklaşık bir ay görev almıştır. Yerel basından aldığımız görsellerin yanında, abluka boyunca yaşanan olaylarla ilgili basın taraması yapılmış, kurum ve kişiler temelinde tanıklıklar dinlenmiştir.

Sokağa çıkma yasakları bittikten 6 gün sonra, özellikle yıkımın büyük boyutlarda olduğu mahallelerde fotoğraflama çalışmaları yapılmış, ev ve işyerlerinin içinde hala patlamamış mühimmat bulunduğundan iç mekanlarda rahat hareket etme olanağımız büyük oranda kısıtlanmıştır.

Saha çalışması yürütürken güvenlik güçleri tarafından sürekli maruz kaldığımız kimlik kontrolleri, sözlü tacizler ve fiziksel takiplerin temel amacı ilçede yaşanan vahşete dair bilgi akışını engellemeye yöneliktir. Güvenlik güçlerinin halkı aşağılayan ve hakarete varan uygulamaları ve küçümseyici tavırları rapor boyunca somut örneklerle verilecektir.

Abluka süresince mahallelere, köylere ve diğer il-ilçe merkezlerine göç etmiş yurttaşlarla; çatışma boyunca ilçede bulunan yerel muhabir, milletvekili ve yurttaşlarla toplamda 29; çeşitli kurumlara ise 9 yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Kadınlarla yapılan yüz yüze görüşmelerin tümünde kadın arkadaşımız görev almıştır. Görüşmelerin bir kısmı Türkçe bir kısmı Kürtçe yapılmıştır. Kürtçe yapılan görüşmeler çalışma ekibinde bulunan arkadaşlar tarafından Türkçe'ye çevrilerek rapora dahil edilmiştir. Ağırlıklı olarak görüşmeler abluka boyunca en büyük çatışma ve yıkımın yaşandığı Orman, Güngör, Cumhuriyet ve Mezarlık mahallelerinde gerçekleştirilmiştir.

Raporda çalışma grubunun sahada çektiği fotoğrafların yanı sıra, DİHA, Yüksekovahaber ve JİNHA çalışanlarının çektiği fotoğraflar kullanılmıştır.

Raporun temel çerçevesi 13 Mart ile 30 Mayıs 2016 tarihleri arasındaki 78 günlük abluka ve bu abluka sonrasında ortaya çıkan yıkım ve toplumsal travmayı esas almıştır.

Raporun birinci bölümünde, genel olarak sokağa çıkma yasaklarına dair kısa bir değerlendirme yapılmış; yöntem ve amaçlar kısmından sonra abluka döneminde yaşanan en temel hak ihlalleri tanıklıklar bağlamında kaydedilmiştir. Raporun ikinci bölümünde ise operasyonların bittiği 20 Nisan 2016 tarihinden itibaren ilçe merkezinde yaşanan ağır yıkım ve öncesinde başlayan Yüksekova tarihinin en büyük göçü ele alınmıştır. Bu bölümde özellikle ekonomisi çökme noktasına getirilen ilçede, kadına yönelik güvenlik güçlerinin cinsiyetçi yaklaşımları, canlı cansız bütün varlıklara karşı nasıl bir vahşet uygulandığı somut delillerle açıklanmıştır. İlçede yaşanan ağır yıkımın belki de en önemli sonucu olan 'Göç' ve 'Göçertilme' gerçeğine raporda geniş bir yer ayrılmıştır.

Çalışma yürüttüğümüz dönemde bizlere yıkılmış evlerinde bile sofralarını açan Yüksekova halkına fedakârlığından ve direngenliğinden dolayı şükranlarımızı sunuyoruz. Bu rapor Gever'de yaşamını yitirenlerin anısına, yaralanan yurttaşlarımıza ve Gever halkına ithaf olunur.

ABLUKA DÖNEMİ BOYUNCA VE HEMEN SONRASINDA NELER YAŞANDI?

Beş kez sokağa çıkma yasağı ilan edilen ilçede ilk dört ablukada Ersin Aydın (37), Naim Nuyan (29), M. Reşit Arıcı (17), Fettah Es (37) ve Yakup Babat (24) adlı 5 sivil yurttaş çatışmalar sırasında yaşamını yitirmiştir. En büyük ve en kapsamlı sokağa çıkma yasağı ise 13 Mart 2016 tarihinde ilan edilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı tarafından 20 Nisan 2016'da yapılan bir açıklamayla, operasyonların bittiği ve 30 Mayıs 2016 tarihinde yasağın kısmen kaldırıldığı resmi makamlarca ilan edilmiştir. 78 gün boyunca devam eden ablukada kimliği belirlenen 39 ve Erzurum'da kimlik tespiti yapılmadan Kimsesizler Mezarlığına defnedilen 51 kişi olmak üzere 90 kişi yaşamını yitirmiştir.

Sokağa çıkma yasağı uygulamasıyla birlikte tek çıkış yolu Yüksekova olan Şemdinli ilçesi, Esen-dere ve Dereçik Beldesi de kendi doğalında abluka altına alınmış oldu. İlçeye 2 kilometre uzaklıktaki Vezirava (Vezirli) Köyü ve Çimenli mezrasında 'sokağa çıkma yasağı' uygulandı. İlçe merkezinin etrafındaki Mexsudava (Kuruköy), Elver (Altınoluk), Peylan (Güçlü), Darê (Güçlükonak), Pırzala (Yoncalık), Sekran (Güllüce), Navdiyan (Bulgurlu) ile kent merkezi ve karargaha dönüştürülen Yüksekova Devlet Hastanesi arasındaki Bajêrge (Akalin) ve Xalane (İnanlı) köylerinde de fiili bir sıkıyönetim uygulama yapılmıştır.

Yüksekova'da sokağa çıkma yasağının sürdüğü günlerde ilçeden büyük bir göç gerçekleşmiştir. TESK Hakkari Başkanı İrfan Sarı ile yapmış olduğumuz görüşmede, güvenlik güçlerinin ilçe-ye yapmış olduğu askeri yığınakla ilgili şunları söylemiştir:

"Devlet o dönem boş durmadı ve parça parça yığınak yapıyordu. Biz bir gün bir baktık, ilçe komple asker ve polisle dolmuş. O kadar çok asker ve polis gelmişti ki, abluka boyunca neredeyse bütün evler ve okullar asker ve polis tarafından işgal edildi."

Tüm bu sürecin tanığı olan HDP Hakkâri Milletvekili Abdullah Zeydan da halkın göçe zorlandığını şu sözlerle ifade etmiştir:

"Zirhlî araçlardan sürekli 'Yüksekova'yı terk edin; başınıza geleceklerden biz sorumlu değiliz' diye anons yapıyorlardı. Anonslar ve insanı sağır eden top atışları büyük bir korku yaratarak insanların ilçeden çıkmasına neden oldu."

Tanıkların da ifade ettiği üzere, abluka öncesi yürütülen psikolojik savaş ile ilçe insansızlaştırılmaya çalışıldı. Yasak kalktıktan sonra ilçeye dönen halkın büyük bir çoğunluğu Yüksekova'nın girişinde kurulan polis noktasında saatlerce bekletilmiş ve bazen 10-15 saat süren

bir bekleyişten sonra ilçeye girebilmiştir. İlçeye giren halk, evlerinin büyük bir kısmının tahrip edildiğini, yakılıp yıkıldığını görmüşlerdir. Görüştüğümüz milletvekilleri, belediye yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları ilçede yaşanan operasyonlar sonrasında ortaya çıkan yıkım ve tahribata rağmen şu ana kadar hiçbir resmi kurumun (AFAD, KIZILAY, UMKE, SAĞLIK BAKANLIĞI, ASP vb.) ilçede herhangi bir çalışma yürütmediklerini beyan ettiler:

“Bunun yanında Kaymakamlık ve diğer resmi kurumlar Belediye ile ortaklaşmak bir yana, halkın ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmaların da önünde engel oluşturmaya devam etmektedirler.”

İlçede yaptığımız birçok görüşme sırasında yurttaşlara halkın temel beklentilerini sorduk; görüştüğümüz ve güvenlik açısından ismini vermek istemeyen bir kadın tanık genel durumu ve beklentiyi şöyle ifade etti:

“Bizler huzurlu yaşamak, normal insanlar gibi yaşamak istiyoruz. Güven içinde yaşamak istiyoruz. Fakat ne huzurumuz ve güvenimiz yok bizim. Oğlumu çarşıya yolladığım zaman geri gelecek mi diye kaygılanıyorum; uzaktan geldiğini görünce seviniyorum; oğlumun başına bir şey gelmemiş diyorum. Düşünün oğlumu yalnız bir yere yollayamıyorum. Ben şu an devletten korkuyorum, oğlumu dışarda alır, götürür, faili meçhul yapar belki de; ben bundan korkuyorum. Yaptığı şeylerdir bunlar, biz yıllarca gördük bunu.”

Yaşamını Yitirenler ve Yaşanan Cenaze İşkencesi

İlçede son sokağa çıkma yasağında yaşanan çatışmalar boyunca kimliği belirlenen 39, Erzurum ATK'dan (Adli Tıp Kurumundan) güvenlik güçleri tarafından alınarak Kimsesizler Mezarlığına defnedilen 51, 3 Haziran'da bulunan 1 cenaze ve daha önceki ablukalarda

yaşamını yitiren 5 kişi ile birlikte Ağustos 2015'den beri uygulanan ablukalarda ilçede toplam 96 yurttaş yaşamını yitirdi.

Abluka sırasında sürekli yer değiştirerek kendini korumaya aldığını söyleyen ve ismini vermek istemeyen yerel bir muhabir ilçede yaşanan yargısız infazları ve hukuksuzluğu şöyle ifade etti:

"Kışla Mahallesinde 8-9 kişilik sivil bir grubun olduğu tünel teslim ol çağrısı yapılmadan bombalandı ve orada bulunan herkes yaşamını yitirdi. Burada Arapça konuşan sakallı bir sürü güvenlik görevlisi vardı. Burada ne valinin, ne kaymakamın ne emniyet müdürünün bir rolü ve yetkisi yoktu. JÖH ve PÖH bir yerlerden emir alıyordu ve bunu uygulamaya koyuyordu. Devlet güçleri bir cenaze defnedilirken sadece aileden üç kişinin katılmasına izin veriyordu. Biz 11 ya da 12. günde Şemdinli yolu üzerinde, yerde bir cenaze görüntüledik. Görüntüde bir kedi cenazenin bir kısmını yiyordu. Bu görüntü sosyal medyaya girdikten sonra yol ortasındaki 8-9 cenaze kaldırıldı ve valilik açıklama yapmak zorunda kaldı. O cenazeler Erzurum'a kaldırıldı."

Uzun bir süre Dize Mahallesi'nden çıkmayan 60'lı yaşlarda bir erkek tanık, abluka sırasında güvenlik güçlerinin sivil insanları infaz ettiğine dair şu bilgiyi verdi:

"Dolka Ezo denilen şu bölgede bir baba ve kızı kalmıştı. O bölgenin defalarca bombalandığını kendi gözlerimle gördüm. İkisini de öldürmüşler. O insanların ölümü basına bile düşmedi. Sabri diye bir adamın kardeşiymiş ölen kişi. Bir motosikleti vardı, odun doğrayarak geçimini sağlıyordu. 7 gün boyunca sadece o evin bulunduğu bölgeyi bombaladılar."

Yaptığımız görüşmeler sırasında tanıklar, çatışmalar boyunca yaşamını yitiren insanların büyük bir çoğunluğunun Erzurum Adli Tıp Kurumu'na (ATK) götürüldüğünü, yaşamını yitiren insanların ailelerinin çocuklarının cenazesini almak için gittikleri Erzurum ATK'da birçok engelleme ve hukuksuzluk ile karşılaştıklarını beyan ettiler. Ailelerin birçoğuna çocuklarının otopsi raporlarının verilmediği, birçok avukatın otopsiye girmesinin güvenlik güçleri tarafından engellendiği, teşhis için yapılan DNA testlerinin büyük bir kısmının teknik aksaklıklar nedeniyle geciktirildiği, ifade edilmiştir.

Abluka sırasında Yüksekova'dan gelen cenazelerle ve yakınlarıyla ilgilenen HDP Hakkâri Milletvekili Selma Irmak, Yüksekova Devlet Hastanesi'ne ve Erzurum Adli Tıp Kurumu'na kaldırılan cenazelere ve cenaze sahiplerine karşı uygulanan işkenceyi şöyle ifade etti:

"Yüksekova'da ve Erzurum'a getirilen cenazelerin otopsiyerine hiçbir avukatın girmesine izin verilmedi. Ön otopside yasak devam ediyordu ve avukatların girmesi söz konusu olmadı. Savcılık kabul etmedi ve biz

hiçbir otopsi raporunu alamadık. Aileler çocuklarının ölüm nedenini öğrenemedi; nasıl ölmüş, nasıl öldürülmüş, nereden yara almış, hangi tür silahlarla öldürülmüş ailelerin bunları bilmeye hakları vardır; bu hukuki bir haktır. Avukatların defalarca yaptığı başvurulara karşı Erzurum savcılığının ters ve azarlayan cevapları, ses tonunu yükselten ve kavgaya eden tutumları oldu.”

Abluka sırasında yaşanan çatışmalarda abisini ve yeğenini kaybeden ve adını vermek istemeyen bir yurttaş kendilerine yaşatılan cenaze işkencesini şu cümlelerle ifade etti:

“Abim Musa Vural, ablucanın başında bizim yanıımızdaydı. Oğlu evini terk etmek istemedi. Abim de oğlunu bırakmak istemedi. O günden sonra ikisinden de haber alamadık. Bütün devlet organlarına başvurduk; hiçbir sonuç alamadık. Erzurum’da DNA testi de verdik, oradan da bir sonuç çıkmadı. İnfaz edilme ihtimalleri çok yüksek. Bize 20-25 gün süre verdiler. Hala bir sonuç çıkmadı. Düşünsenize cenazenizi bile alamıyorsunuz. O ablukadan sağ çıkmak zaten imkânsızdı!”

HDP Hakkari Milletvekili Selma Irmak, Erzurum ATK’da ailelere yaşatılan psikolojik işkenceyi ise şöyle açıkladı:

“Erzurum, biliyorsunuz sağcı bir yer ve HDP’ye karşı ciddi bir tepkileri var. Zaman zaman ailelerle birlikte halkın da saldırılarına uğradık, cenazeleri getiren ambulanslarımız taşlandı, yaralanan, hakarete uğrayan arkadaşlarımız oldu. Cenazelerin teşhisi konusunda ciddi sıkıntılar yaşadık. DNA testi için numunelerin alınması yönünde ailelerin yaptığı başvurularında ‘teşhis edemediyse veya şüpheniz varsa bir cenaze üzerinden ancak öyle numune alabiliriz’ biçiminde yaklaşımlarla karşılaştık. Bunun hiçbir hukuksal dayanağı yok aslında. Yani bir aile gelip cenazesi olduğunu iddia ediyor, bunun için DNA testi örneği vermek istediğini söylüyor ve

savcılık bunu ret ediyor. Bu hukuksuzluğu görüşmek için defalarca savcılıkla birebir konuşmak istedik; hiçbir şekilde görüşme talebimize karşılık verilmedi. Telefonla dahi ulaşamadık kendilerine. Normalde bir DNA testi sonucu en fazla 15-20 günde çıkar. Aileler aylardır bekliyor ve hiçbir sonuç henüz çıkmadı. Bizim İstanbul ATK'da özel bir birim oluşturulduğundan haberimiz var. Çatışma yaşanan yerlerden gelen cenazeler için oluşturulmuş bir komisyon. Biz Yüksekova'daki savcılık ile bir görüşme yaptık. Burada savcılığın bize söylediği şu: 'Erzurum Savcılığı Erzurum'daki DNA teşhisi için bırakılan numuneleri İstanbul ATK'ya göndermesi gerekirken, Yüksekova'ya göndermiş yanlışlıkla. O süreçte yasak devam ettiği için, Yüksekova postanesine göndermişler; postane kapalı olduğu için yasak kalktıktan sonra başsavcılık bu numuneleri postaneden alıp İstanbul ATK'ya göndermiş. Yine bazı numuneler Trabzon ATK'ya gönderildiği için aylar geçmesine rağmen, sanki yeni verilmiş gibi işlemler yapılıyor. Bu numuneler ile ancak 7/8 tane cenaze teşhisi yapılabilmiş. Başsavcılık bize böyle söyledi. Hangi isimlerin teşhis edildiğini ailelerine haber vermek için savcılıktan istediğimizde, bu talebimiz reddedildi. Biz de baro üzerinden ve ulaştırılan kurumlar üzerinden isimleri almayı deneyeceğiz. Bu yapılanlar bilinçlidir, aslında savaşın psikolojik boyutudur. Bu yıkım projesinin bir yanı da ruhsal yıkımdır. Burada teşhis edilen cenazelerin kitlesel karşılanmasına karşı çıkılmasından tutun da, cenazenin ne zaman ve nereye defnedileceğine kadar karar verme yetkisini kendilerinde görüyorlar. Cenazelerin gittiği yerelerde kaymakamlık, vali ve emniyet yetkilileri böyle bir tavır sergilediler."

Cenazeler ve yapılan işkenceler konusunda ailelerin kendisine aktardığı bilgileri bizimle paylaşan Selma Irmak şunları belirtti:

"Teşhise giren pek çok aile çocuklarının vücutlarının ve yüzlerinin kararmış olduğunu söylediler. Yine iki cenazenin kafasının bedeninden ayrıldığı, kafalarının olmadığını söylediler ve bunu savcılık da doğruladı. Yine 3 cenazede beden bütünlüğünün olmadığını hem aileler hem de savcılık bize söyledi. Bir kadın cenazesinin üzerinden bir tankın geçtiğini, göğsünün üzerinde palet izi olduğunu yine ailesi söyledi. Bunlar tabii ailelerin aktardığı bilgiler. Otopsi raporlarında daha neler yazılı, verilmediği için bilmiyoruz."

Özel ve Kamusal Alanların Yıkımı

Yaptığımız görüşmelerin ve yerinde gözlemlerin sonuçlarına göre; ilçede 13 Mart 2016 tarihinde ilan edilen sokağa çıkma yasağından Genelkurmay Başkanlığı tarafından 20 Nisan 2016'da yapılan bir açıklamayla operasyonların bittiğinin açıklandığı güne kadar ağır bir yıkımın yaşanmadığı, asıl büyük yıkım ve bombardımanın bu açıklamadan sonra başladığı ve ilçenin büyük ölçüde bu süreçte yakılıp yıkıldığı tespit edilmiştir.

Hakkâri HDP Milletvekili Abdullah Zeydan, abluka başlamadan bir gün önce Meclis Başkanvekili Pervin Buldan, Hakkâri milletvekilleri Selma Irmak, Nihat Akdoğan ve HDP Van Milletvekili

Çatışmalarda Yaşamını Yitirenler (İsimleri Belli Olanlar)

	TARİH	İSİM	YAŞ	CİNSİYETİ
1	18.03.2016	EVİNDAR KILIÇARSLAN (Bitlis'te defnedildi)	21	KADIN
2	25.03.2016	ZEYDAN YANAR	19	ERKEK
3	27.03.2016	MUSTAFA EKİN (Diyarbakır'da defnedildi)	19	ERKEK
4	27.03.2016	DAVUT KURT (Erciş'te defnedildi)	25	ERKEK
5	27.03.2016	ZEYNEL ABİDİN ORAL (Bismil'de defnedildi)	26	ERKEK
6	27.03.2016	HABİP AKAR (Diyarbakır'da defnedildi)	19	ERKEK
7	27.03.2016	YÜKSEL SÜMBÜL (Diyarbakır'da defnedildi)	28	ERKEK
8	27.03.2016	TÜLAY EREN (Bitlis'te defnedildi)	20	KADIN
9	27.03.2016	VAHİT ŞAHİN (Hakkâri'de defnedildi)		ERKEK
10	29.03.2016	HAYAT ORHAN (Van'da defnedildi)		KADIN
11	30.03.2016	AHMET AKDENİZ		ERKEK
12	04.04.2016	FERHAT YAŞA (Diyarbakır'da defnedildi)		
13	04.04.2016	KADER ÇOBAN (Diyarbakır'da defnedildi)		
14	02.04.2016	ORHAN GÜL	28	ERKEK
15	01.04.2016	AGİT VAN		
16	05.04.2016	YUNUS KESKİN		
17	10.04.2016	FERİT SOLCAN (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)		
18	11.04.2016	CUMALİ BİRCAN (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)		
19	11.04.2016	VEDAT AKSU (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)		
20	11.04.2016	SEKVAN İLHAN (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)		
21	12.04.2016	ALTUN YARAY (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)		
22	15.04.2016	LEYLA DAYANGAÇ (Diyarbakır'da defnedildi)		
23	15.04.2016	YUSUF AŞAN (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)	46	
24	16.04.2016	MEHMET ŞERİF AKDOĞAN (Van'da defnedildi)		
25	19.04.2016	SERACETTİN MENAFOĞLU (Erzurum ATK teşhis)		
26	19.04.2016	NADİR GÜNEÇ (Ailesi teşhis etti-Erzurum ATK)		
27	22.04.2016	EVİN AKÇELİK (Yüksekova'da defnedildi)		
28	22.04.2016	TALİP BARTİN (Yüksekova'da defnedildi)		
29	26.04.2016	EMRE ÖNVER (Yüksekova'da defnedildi)		
30	26.04.2016	JEHAT DOĞMA (Van'da defnedildi)		
31	26.04.2016	SERHAT AKPOLAT (Muş'ta defnedildi)		
32	07.05.2016	CAHİT EKMEKÇİ (Erzurum ATK teşhis)		
33	07.05.2016	FERDİ AYDEMİR (Erzurum ATK teşhis)		
34	07.05.2016	ABDULKADİR ÇELİK (Erzurum ATK teşhis)		
35	17.06.2016	BAWER ÇELİK (Diyarbakır'da defnedildi)		
36	28.06.2016	MEVLÜT SALAZER (Yüksekova'da defnedildi)		
37	17.07.2016	SİRME İNCE (Yüksekova'da defnedildi)	55	KADIN
38	13.08.2016	LEYLA GÜRBÜZ		KADIN
39	16.08.2016	DAVUT YARDIMCI (Erzurum'dan alındı)		

Lezgin Botan ile birlikte ilçede bulduklarını, kaymakam ile bir görüşme gerçekleştirdiklerini ve görüşme sırasında Cizre, Silopi ve Sur'da yaşananların Yüksekova'da yaşanmaması için, böylesi bir yıkımın önüne geçmek için herkesin sorumluluk alması gerektiğini belirttiklerini açıkladı. Zeydan, birkaç gün operasyonların başlamamasını istediklerini ve o süre içerisinde mahallelerdeki gençleri ikna etmek için çalışacaklarını belirttiklerini; en azından kapalı olan diyalog yolunun böylelikle tekrar açılabileceğini, Nusaybin ve Şırnak'ta yıkım ve katliamın önüne geçilebileceğini ifade ettiklerini ifade etti.

Fakat bu görüşmenin sonuçsuz kaldığını, bir gün sonra güvenlik güçlerinin mahallelere ağır silahlarla saldırı başlattıklarını ve o andan sonra kaymakam ve valinin hiçbir şekilde telefonlarına bakmadıklarını belirtti. Emniyet müdürünü defalarca aramalarına rağmen, sadece bir kez görüşebildiklerini ifade eden Zeydan, yaşanan hak ihlallerini valiye whatsapp üzerinden mesaj yazarak gönderdiklerini, bir süre sonra telefon üzerinden de engellendiklerini ve hiçbir şekilde muhatap alınmadıklarını belirterek, 'yani bir nevi bir abluka da bizim üzerimizde vardı' sözlerini ekledi.

Özel Alanların Yıkımı:

Toplam 11 mahallesi bulunan Yüksekova'da Cumhuriyet, Güngör, Kışla, Orman ve Mezarlık Mahallelerinin belli kısımlarında hendekler olduğunu belirten tanıklar, Dize, Yeşildere, Esentepe, Esenyurt, Yeni Mahalle, İpek Mahallesi ve Güngör Mahallesi'nin büyük bir kısmında hendekler olmadığı halde bu mahallelerin de güvenlik güçleri tarafından büyük oranda boşaltıldığını belirttiler. Çatışmaların başladığı günden, operasyonların bittiği şekilde yapılan resmi açıklamaya kadar 38 gün boyunca büyük bir yıkımın yaşanmadığını belirten tanıklar, Yenimahalle'de çatışma ve sokağa çıkma yasakları boyunca insanların evlerini terk etmediğini belirttiler.

Yüksekova Belediyesi Eşbaşkanı Adile Kozay ile yaptığımız görüşmede, en fazla yıkımın Cumhuriyet ve Güngör Mahallelerinde olduğunu, hasar gören ev sayısının sadece iki mahallede 3 binden fazla olduğunu tahmin ettiklerini belirtti. Kozay, Kuruköy Mahallesi'ndeki evinin operasyonlar bittikten sonra yakılıp yıkıldığını ve abluka döneminde yanında kaldığı ailenin yanında kalmaya devam ettiğini belirterek, kendisinin de Yüksekova halkı gibi kalacak bir evinin olmadığını belirtti.

Abluka sürecinde tüm engellemelere ve tehditlere rağmen halkın haber alma özgürlüğü adına canı pahasına Yüksekova'da kalan, ismini vermemizi istemeyen yerel gazeteci yıkıma dair şunları ifade etti:

“Yasaktan önce ilçenin genel görüntüsünü göz önünde bulundurduğumuzda, Yüksekova'nın yerle bir edileceğini biliyorduk. Çünkü 22-23 gün durmadan bir şehir tank ve toplarla bombalanıyorsa, amaç o şehri tamamıyla yok etmektir. Ben çok fazla çatışma çıktığına inanmıyorum, çünkü 22-23 gün boyunca çok az karşılıklı silah sesleri geliyordu. Top ve tank atışları yapıyordu ve bu atışlar genellikle Tümen Komutanlığı ve Kamişlı Karakolu'ndan yapıyordu. Daha sonra Şahin Tepesi'ne yerleştirilen tanklardan Cumhuriyet, Güngör ve Kani Heyder bölgelerine karşı yoğun bir bombardıman gerçekleştirildi. Biz zaman zaman görüntü alabilmek için binanın üstüne çıkıyorduk. Birkaç görüntü alabiliyorduk, onlar da yoğun duman ve bombardıman sesleri idi. Dört beş gün boyunca Dize ve Yeşildere Mahallelerinde ve Cumhuriyet Mahallesi'nin bir kısmında siviller vardı. Yoğun top atışlarından dolayı insanlar 155'i aradılar ve tahliye edilerek Selahattin Eyyubi Kültür Merkezi'ne nakledildiler, oradan ya Van'a ya Hakkâri'ye ya da çevre köylere geçtiler. Yüksekova'da çatışma yaşanmış olsa bile, bu en fazla yirmi beş otuz gün sürdü. Asıl yıkım ve yağma çatışmalar bittikten sonra başladı.”

Sokağa çıkma yasağının başladığı günden itibaren 28 gün Dize Mahallesi'ndeki evinden çıkmayan ve ismini vermek istemeyen tanık şahit olduğu yıkıma dair şunları anlattı:

“18 gün boyunca güvenlik güçleri Efeler, Kamişlı ve Miçiç Karakollarından sadece top ve tanklarla Orman, Kışla ve Dize Mahallelerini uzaktan bombalıyorlardı. 18 gün sonra caddelere tankları sürüp evleri bombalamaya ve yakmaya başladılar. Değirmen'in yanından buraya kadar sağlıklı bütünlük evleri yıkıyorlardı. Caminin minaresine bile toplar değdi. Dayanamadım dışarıya çıktım, 'siz Allaha karşıda mı savaş açtınız' dedim. Bu caddenin tümünü kontrol eden komutana dedim ki, 'gelin ben önünüze düşeyim, eğer bu cadde boyunca tek bir mermi bile size sıklırsa önce beni öldürün.

Evleri yakıp yıkmayın' dedim! Burada sadece benim ailemden yüzden fazla insan yaşıyor; insanların evlerini yıkmayın dedim. Kabul etmediler.”

Abluka döneminde güvenlik güçlerinin yaşlı, çocuk, sivil ayrımı yapmaksızın tüm Yüksekova halkına şiddet uyguladığı ve hendeklerin olmadığı mahallelerde de yıkım gerçekleştirdiği gözlemlerimiz ve tanık ifadelerinde ortaya çıkmıştır. Ablukaların hükümetin söylediği gibi kamu düzenini sağlamak değil, yıkım odaklı olduğunu belirten Mustafa Güteryüz, kendisinin ve ailesinin yaşadıklarını şöyle anlattı:

“25 Mart tarihinde çocuklarımızla şu odada oturuyorduk; bahçemize bir havan topu düştü ve bir süre sonra panzerler geldi. Şu karşıda durup evimizi ve evimizin olduğu bölgeyi taramaya başladılar. Tam o sırada ikinci bir havan geldi ve evimize çarptı. Her tarafı toz ve duman kapladı. Çocuklar bağırmaya başladı. Biz dışarıya çıkıp panzerlerin yanına doğru gittik. Ellerimiz havada dedik ki, 'bize neden ateş açıyorsunuz?' Çocukların çoğu korkudan bayılmıştı. Panzerin içindeki asker ya da polis, 'acilen evi boşaltın, yoksa hepinizi tararız' dedi. Dedik tamam, gidelim de nereye gidelim? Başka bir yerde kalacak imkânımız yok. Bu kadar çocuğu nereye götüreceğiz? Dedi ki, iki saate kadar evi boşaltmazsanız hepinizi öldürürüz. Çoluk çocuğumuzu alıp buradan gittik. Döndüğümüzde ev talan edilmiş, yıkılmış ve erzağımız bile yakılmıştı. Tüm bu vahşetin amacı, bizim kendi dilimizi ve kültürümüzü kaybetmemizdir. Özgür yaşamamızı istemiyorlar. Ondan dolayı köylerimizi ve Yüksekova'yı yerle bir ettiler. Mesele tamamıyla buydu. Amaçları evleri yıkmak, çocukları öldürmekti. Halkı bunlarla korkutmaya çalışıyorlar. Ben dedim ki, bu köyde ne hendek ne de çatışma var. Ona rağmen neden evlerimize havan topları fırlatıyorsunuz? Tüm bu uygulamaların amacı buraları yıkıp boşaltmaktı.”

TESK Başkanı İrfan Sarı, abluca sonrası işletmelere yönelik yaptıkları incelemelerde yıkım ve tahribatın boyutunu şöyle ifade etti:

“435 işyerinin hasar tespitini yaptığımız zaman, yaklaşık yüz elli tanesinin tamamıyla yok edildiğini tespit ettik. Sanayi sitesinde 150 dükkân var. Orası çatışma alanı olmadığı halde ciddi anlamda zarar verilmiş. Medyaya düşen birçok görüntüde çarşı merkezindeki dükkânların zarar görmediği şeklinde haberler geçti. Oysa o dükkânların kepenkleri sağlam bırakılmış, dükkânların yan ve arka duvarları delinmiş ve içerideki eşyaların birçoğu kullanılmaz hale getirilmiş. Örneğin bir dükkâna gittik. Duvarı delmişler, polis orada kalmış; yatakları hala duruyordu. İncelemeleri yaparken, 100 işletmenin 40 tanesinin kullanıldığını gördük. Bira ve rakı içmişler içeride. Bir birahane (Azad Bar) masalarını kurmuşlar. Bira ve viskileri hala duruyordu. Yerde postal izleri vardı. Zaten duvarlara yazılan yazılara baktığınızda, o dükkânların kimler tarafından karargâh olarak kullanılıp tahrip edildiğini görebilirsiniz. Cizre'de vahşet ve barbarlık, Sur'da kültürel ve tarihsel yıkım, Yüksekova'da ise tam bir keyfiyet vardı bana göre.”

Yirmi yıldır Güngör Mahallesinde oturan bir kadın yıkım sonrası uğradıkları mağduriyete ve yıkımın olduğu yerlere devletin yapmak istediği TOKİ inşaatlarına dair fikirlerini şöyle beyan etti:

“Evimiz yıkıldı, ateşe vermişler her yeri. Şimdi çadırdayız. Van’dan bir akrabamız gönderdi. Belediyenin bazı aileler için acilen kurduğu çadırlara izin vermiyorlar, ama bireysel olarak çadır kuranlar var. Evimize yıkım kararı çıkmış, ben evimizi yıktırmam. Yıkıp TOKİ yapacaklarmış, biz TOKİ istemiyoruz. Çocuklarımızı orada büyütemeyiz. Alışmamışız TOKİ’ye, biz kendi evimizi istiyoruz. Bizde barikat da yoktu. Buralara kadar gelip yıkacaklarını tahmin etmedik.”

Ablukadan sonra Çevre ve Şehircilik Bakanı Mehmet Özhaseki’nin Yüksekova’ya gelerek, evleri yıkılan yurttaşların Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından yapılacak evlere yerleştirileceğini belirten açıklamaları Yüksekova’da tepkiye karşlandı. İlçede yapılması planlanan TOKİ konutlarına karşı, halkın kurduğu inisiyatif üzerinden demokratik hakları doğrultusunda bir imza kampanyası başlattılar. İnisiyatif üyeleri kendi arsaları üzerinde yeniden evlerini inşa etmek istedikleri için böyle bir kampanyayı başlattıklarını ifade ettiler.

Güngör Mahallesinde yaşayan ve geçimini üç tekerlekli yük bisikletiyle sağlayan 5 çocuklu Aykut ailesi ile ilgili Mahalle Meclisi, evlerinin ablukadan hemen önce Meclis tarafından yapıldığını belirtti. Sıvasının bile henüz bitmediğini ve ailenin yıkılan evinin yan tarafında duvarı olmayan ve ahır olarak kullanılan bir yerde yaşadıklarını belirtmesi üzerine, kendileri ile görüşmeye gittik. Menice Aykut yaptığımız görüşmede evde 7 nüfus olduklarını, yağmur yağdığında her şeyin berbat olduğunu, duvarın kenarına koydukları

demir sacların altında kaldıklarını ve çocukların aşırı derecede üşüdüğünü belirtti. Kalacak hiçbir yerlerinin olmadığını, çadır kurmak istediklerini, fakat devlet güçlerinin çadır kurana 2 bin 500 TL ceza kesileceğini söylediklerinden dolayı çadır kuramadıklarını belirtti. Aykut, sokağa çıkma yasağının 33.üncü gününde, evlerinden çıktıklarında evlerinin sağlam olduğunu, döndüklerinde ise evin tamamıyla yakılıp yıkıldığını belirterek,

“Her şeyimiz yandı, her şeyimiz bitti. Buradan giderken çocuklarımın birkaç parça elbisesi vardı, onları yanı-
mıza almıştık. Şu an yatacak yerimiz bile yok. Çok korkuyorlar çocuklar çok korkuyorlar” dedi.

Suruç katliamında oğlu Süleyman Aksu’yu kaybeden Kudret Aksu, abluka başladıktan sonraki 15 gün boyunca evden çıkmadığını belirterek, evlerinin arka tarafının üç tane havan mermisi ile vurulduktan sonra, askerlerin ve özel timlerin gelip kendilerini zorla evden çıkardığını belirterek şunları söyledi:

“Eşim ve çocuklarımla birlikte Hakkâri’ye geçtik. Ben dayanamadım, tekrar geri döndüm. Çünkü burada benim evim ve oğlumun mezarı kalmıştı. Evime bakmama ve mezarlığa gitmeme izin vermediler. Ben uzaktan evimin yakıldığını gördüm; günlerce evden dumanlar yükseldi. Kızlarımın bütün çeyizlerini ve bütün eşyalarını yaktılar. Bizi topraklarımızdan zorla çıkarmaya çalışıyorlar, yaşlı ve çocukları öldürüyorlar. Su ve elektriklerimizi kestiler. Çatışmaların olmadığı yerlerde bile insanlar evlerinden başını çıkaramıyordu. Hiçbir savaş hukukunda ev yakılmaz! Her zaman savaş olur, ama ev yakmak nedir? Yaşlı ve çocuk öldürmek nedir? Evlerimizi yakıp bizi muhacir yaptılar. Akşamları hangi eve gideceğimi bile bilemiyorum. Allah bu zulmü kabul etmemeli!”

Mezopotamya Hukukçular Derneği (MHD) üyeleri ile yaptığımız görüşmede mahallelerde abluka sonrası hukuksuz bir şekilde yıkıma başladığını, bununla ilgili talebi olan ailelerden vekâletname alınarak yürütmeyi durdurma davası açacaklarını belirttiler. Yıkımı hangi yasa kapsamında yaptıklarını ve gerekçelerini bildirmediklerini, yine de bu konuda tüm başvuruları yapıp hukuki süreci başlatacaklarını ifade ettiler.

Abluka sonrası ilçeye gelen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı hasar tespit ekiplerinin çalışmalarına yönelik halkta çeşitli tepkiler oluşmuştur. Bu ekiplerin abluka sonrası oluşan hasarı tespit etmekten çok, tüm yapılara usule uygun olmadan yıkım kararı verme çabası içinde oldukları izlenmiştir.

Dize Mahallesinde yaşayan tanığın evinde inceleme yapan hasar tespit ekibinin yüzeysel çalışmasına dair ismini vermek istemeyen bir yurttaş şunları aktardı:

“Abluka bittikten sonra güya zarar tespit ve keşif için devlet birilerini gönderdi buraya. Fakat derinlemesine inceleme yapmadılar. Bütün eşyalar, kapı ve pencereler parçalanmış olmasına rağmen evin içine bile girmediler.”

Yüksekova ilçe merkezinde uzun bir süre saha çalışması yürüten İMO Van Şubesi'nin açıkladığı hasar tespit verilerine göre Yüksekova'da az hasarlı 3193, orta hasarlı 647, ağır hasarlı 787, yıkık 867, yanmış 1336 bina-konut olduğu belirtilmektedir. TÜİK verilerine göre, Yüksekova'da 70 bin 497 yurttaşın yaşadığı belirtilen raporda, kullanılamaz olarak nitelendirilebilecek yapılar göz önüne alındığında, halkın yüzde 35'nin evsiz durumda olduğu vurgulanmıştır. Raporda ayrıca,

“Burada orta hasarlı binaların çoğu yanan binalardan oluştuğu için maliyet analizleri yapıldıktan sonra bu orta hasarların çoğu da ağır hasara dönecektir. Bunları da hesaba kattığımız zaman toplam 3637 adet kullanılamaz konut mevcuttur. Yine TÜİK verilerine göre, Yüksekova'da bir aile altı buçuk olarak hesaplanmıştır, 23.640 kişi bir nevi evsiz durumdadır. Ortalama yüzde 35'lik bir nüfus evsiz durumdadır”

ifadeleri kullanılarak Yüksekova'daki yıkımın 2011'deki Van Depremi'nden daha ağır olduğu belirtildi.

Özellikle yıkımın yoğun olduğu Yeşildere, Dize, Eski Kışla, Orman, Cumhuriyet ve Güngör Mahallelerinde evlerin operasyonlar sonucunda büyük oranda hasar gördüğü ve kullanılamaz hale geldiği anlaşıldı. Tüm bu tahribat ve yıkıma rağmen yurttaşlar evlerinin bulunduğu alanlarda yaşamak istediklerini beyan etmektedirler. Çoğu aile evinin bahçesinde zor şartlarda ve kendi imkânlarıyla kurdukları derme-çatma barınaklarda kalmaya devam etmektedir. Halkın bu sorunları hakkında görüştüğümüz Yüksekova Belediye

yesi Eş Başkanı Adile Kozay, çadır dağıtmak istediklerini, ancak bunun Yüksekova Kaymaklığı'nca engellendiğini belirtti. Ayrıca Ramazan ayı münasebetiyle belediyeler tarafından kurulmak istenen iftar çadırlarının da Kaymaklık talimatıyla ve açıklama yapılmaksızın kaldırıldığını aktardı.

Kamusal Alanların Yıkımı

Yüksekova'da okul, sağlık merkezleri, camiler, kültür merkezleri, parklar gibi birçok kamusal alanın karargaha veya nezarethaneye dönüştürüldüğü ve sonrasında yıkıldığı tespit edilmiştir. Eğitim alanı olarak inşa edilen okullar karargâha, kültür merkezleri ise nezarethaneye çevrilerek amaç dışı kullanılmıştır. Halka sağlık hizmeti sunması gereken merkezlerin yıkıldığı, halkın ibadet yeri olan camilerin içlerinin ise talan edildiği, tank toplarıyla dövüldüğü görülmüştür.

Yüksekova Belediyesi İmar Birimi'yle yaptığımız görüşmede, ilçe merkezinde toplam 10 okulun (Cumhuriyet, Uğur Sıtkı, Vali Erdoğan Gürbüz, Milli Piyango, Gazi, Kuruköy İlköğretim Okulları ve Atatürk Lisesi'nin) tamamıyla yıkıldığı; Hamit Kesici İlköğretim Okulu'nun orta hasarlı olduğu; Anadolu Lisesi'nin tamamıyla askerlere tahsis edildiği; Yağmur Rehabilitasyon Merkezi'nin, Cumhuriyet Mahallesinde iki ve Dize Mahallesinde 1 olmak üzere 3 caminin yakılıp tahrip edildiği ve Dize Mahallesinde TEDAŞ'a ait binanın tamamıyla yıkıldığını bildirmişlerdir.

Eğitim-Sen Yüksekova Şubesi'nin yayınlamış olduğu raporda okulların yıkımı ve karargaha dönüştürülmesine dair şu ifadeler yer almıştır:

"Gazi, Kuruköy, Süleyman Uğur Sıtkı, Vali Erdoğan Gürbüz, Cumhuriyet İlköğretim Okulları ile Atatürk Anadolu Lisesi, Muharrem Malazgirt Teknik ve Anadolu Lisesi, Gazi Anaokulu, Güngör Mahallesi Ortaokulu ve Anaokulu olmak üzere toplam 10 okul kullanılamaz hale gelmiş, TOKİ Anadolu Lisesi ise askeri karargâha dönüştürülmüştür."

Sağlık Emekçileri Sendikası Yüksekova Şubesi'nin yayınlamış olduğu raporda sağlık kurumlarının uğramış olduğu yıkıma dair ise şu ifadeler yer almıştır:

"İlçede hizmet veren 6 Aile Sağlık Merkezi (ASM) mevcut iken, sokağa çıkma yasağı esnasında 3 tane ASM tamamen kullanılamaz hale gelmiştir. Yasaktan önce ilçede hizmet veren 10 eczane mevcut iken, abluka kalktıktan sonra 3 eczanenin yıkılmış, yağmalanmış ve kullanılamaz hale getirildiği görülmüş olup, şu anda hizmet veren 7 eczane bulunduğunu tespit ettik."

Temel İhtiyaçlar: Su, Elektrik, Beslenme

Yerinde yaptığımız gözlemler ve tanık ifadeleri sonucu Yüksekova'da insanların en temel haklarından olan su, elektrik, barınma ve beslenme haklarının ciddi anlamda engellendiği anlaşılmaktadır.

Görüşme yaptığımız Yüksekova Belediye Eşbaşkanı Adile Kozay, abluka boyunca elektrik ve su konusunda halkın ciddi sıkıntılar çektiğini, TEDAŞ ile defalarca görüştiklerini ancak bir sonuç alamadıklarını bildirdi. Çatışmaların olduğu mahallelerde sokağa çıkma yasağı boyunca zaten hiç elektrik olmadığını belirten Kozay, suların akmadığını ve belediyenin itfaiye araçlarıyla kalan insanlara kısıtlı da olsa su götürebildiklerini bildirdi. Sadece Esenyurt ve Yeni Mahalle'de elektrik ve su sıkıntısının çok fazla olmadığını, geriye kalan mahallelerin birçoğuna su ve elektrik verilmediğini bildirdi. Abluka boyunca sadece iki mahallenin çöplerini toplayıp temizlik yapabildiklerini ve su dağıtabildiklerini, çatışmaların olduğu mahallelere ise hiçbir şekilde giremediklerini sözlerine ekledi. Kozay sözlerine şöyle devam etti:

"Belediyeden ilçe otoparkına gelirken, her gelişimimizde Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı polister bizimle geliyordu. Ancak bu süre zarfında hiç konuşmadık ve diyalog kurmadık. Beni kapıdan takibe başlıyorlardı, otoparkın bahçesine bırakıp dönüyorlardı. Emniyet Müdürü ile iletişime geçip mahalleye su veya çöp aracı gidecek diye bilgilendirme yapıyorduk. Bizler çok zor günler geçirdik. Üç ay boyunca sürebileceğini tahmin etmiyorduk. Gıda temin etmek çok zordu ve stok yapamamıştık."

Güngör Mahallesi'nde görüşme yaptığımız Vuran ailesi, ablukadan hemen önce erzak depoladıklarını, suları ve erzakları bitince başka bir mahalleye geçtiklerini,

aileleri 50-60 kişiden oluştuğu için gidecek yer noktasında ciddi sıkıntılar yaşadıklarını belirterek, her şeye rağmen evlerini ve ülkelerini terk etmediklerini belirttiler.

İsmi vermek istemeyen yerel bir gazeteci, bu konuda şu ifadeyi kullandı:

“Yenimahalle askeri üs haline getirildiği için su ve elektrik sorunu yoktu. Diğer bölgelerde çatışmalar olduğu için elektrik ve su sorunu her zaman vardı.”

Dize Mahallesi’nde görüşünü aldığımız ismi vermek istemeyen tanık ise şunları aktardı:

“28 gün boyunca mahallede kaldım; herkes gitti ama ben gitmedim. Pillerden şarj cihazları yaptım, aküden elektrik ürettim, büyük tüplerden küçük tüplere gaz aktarıp lüks lambası yaptım. Fakat 28 gün boyunca soba yakamadığım için sadece battaniye ve yorganlarla ısındım. 15 gün hiç elektrik ve su yoktu. Elektrik için jeneratörümüz vardı, suyu da kuyudan çektik. TEDAŞ’ı çok aradık, fakat bölge güvenli değil diye gelmediler. Kaymakam ve muhtara o süre boyunca hiçbir şekilde ulaşamadık. Daha önce yiyecek stoku yapmıştık. Abluka 20 gün sürer diye hesaplamıştık. Bitince kaymakamlıktan yiyecek istedik ama gelmedi.”

Su ve elektrik altyapısı büyük oranda çöken Yüksekova’da görüştüğümüz Gever Dayanışma Koordinasyonu yetkilileri, ablukadan sonra Orman, Kışla, Mezarlık mahallelerine 5 jeneratör, Güngör, Cumhuriyet ve Kuruköy mahallelerine de kendi içinde dönüşümlü olmak üzere 5 jeneratörle hizmet verdiklerini ve ilçede vatandaşların kendi imkanlarıyla elektrik hatları çektiklerini belirttiler. Koordinasyonun açıkladığı raporda bu durum şöyle aktarılmaktadır:

“Yıkımın olduğu mahallelerde altyapı tamamen kullanılamaz hale geldiği için su ve elektrik halen verilememektedir. Yüksekova Belediyesi halkın su ihtiyacını tankerler ve itfaiye araçlarıyla karşılamaktadır. Van Büyükşehir Belediyesi’nden gelen iki VASKİ ekibinin tahrip olan su altyapısını tamir etmeye ve mahallelerin su sorununu kalıcı olarak çözmeye dönük çalışmaları devam etmektedir.”

Görüştüğümüz TESK Başkanı İrfan Sarı, bütün çatışma boyunca ilçede en temel besin kaynağı ekmeğın yapımı için sadece bir fırının açık kaldığını belirtti.

Ablukanın başladığı ilk gün Hakkari’ye göç eden ve bir evde 25 kişi kalan 30 yaşında bir kadın tanık yaşadıklarını şöyle aktardı:

“Hepimiz çok küçük bir evde kaldık. Hakkari’de hamam yoktu, mutfak küçüktü. Tuvaletin içinde çocuklarımızı yıkıyorduk. Çocuklar hasta oldu, hepsi üşüdüler. Aslında hepimiz hasta olduk, hala da şoktayız ve çocukların psikolojisi bir türlü düzelmedi.”

İlçede Çöken Ekonomi

Sokağa çıkma yasağı boyunca yaşanan göçten ve ilçe merkezinin büyük oranda tahrip olmasından dolayı ilçe ekonomisinde büyük bir gerileme ve çöküş yaşanmıştır. Uygulanan baskılarla geçimini büyük oranda sınır ticaretinden sağlayan ilçe merkezi ve köyleri büyük bir kriz ile yüz yüze kalmıştır. Bu politikalar, söz konusu şiddet ve çatışma ortamıyla zaten kamusal yatırımların olmadığı ve halkın kendi iç dinamikleriyle yürüttüğü ekonomik yaşamı da yok ederek bölgenin ekonomik geri kalmışlığını kalıcı hale getirmiştir.

Ekonomik yıkıma dair ilçede incelemelerde bulunan Yüksekova Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı İrfan Sarı ve beraberindeki heyet, ilçede yaşanan büyük ekonomik yıkım ile ilgili şunları söylemiştir:

“Yüksekova İlçesi’nde bulunan 1750 esnafın tamamı Temmuz 2015 tarihinde çatışmalar başladıktan sonra derin bir ekonomik dar boğazın içine girdi ve şu an birçoğu ya iflas etti ya da iflasın eşiğindedir.”

İrfan Sarı, Yüksekova’daki incelemeleri sonucu 1750 esnaftan 650-700 tanesinin şu anda hizmet verebilir durumda olduğunu belirterek, bu esnafın büyük bir çoğunluğunun ana caddelerde bulunduğunu, fakat ara sokaklarda bulunan 100-150 esnafın işyerlerinin neredeyse tamamıyla yakılıp yıkıldığını belirtti. Sarı, işyerleri tamamıyla kullanılmaz hale gelen insanların toparlanmasının ayları alabileceğini, ilçeden göç eden yaklaşık 300 esnafın hiç dönmeyeceğini ve 5233 sayılı terörden doğan zararlarla ilgili maddenin aslında devletin yarın öbür gün uluslararası hukuk alanında kendini savunması için geliştirdiği bir kanun olduğunu, devletin bu kanunla

kısa vadede bu insanların zararlarını tazmin etmesinin imkânsız olduğunu belirtti.

Yaşanan bu büyük kriz ile ilgili hukuki bir süreç başlatıp başlatmayacaklarını sordüğümüz İrfan Sarı şunları söyledi:

“Eğer dava açarsak kesinlikle sadece abluka dönemini değil, 7 Haziran 2015 tarihinden bugüne kadar olan tarih aralığını ölçü almak zorundayız. Çünkü bahsettiğimiz dönemden beri polisin yoğun tacizi ve çatışma ortamı esnafın çok büyük bir iş kaybına neden oldu.”

Son sokağa çıkma yasağıyla temel geçim kaynağı sınır ticareti olan ilçe merkezindeki ekonomi çökme noktasına gelmiştir. Yüksekova'nın coğrafi konumu düşünüldüğünde, yasak boyunca Esendere ile Derecik beldeleri ve Şemdinli ilçelerinin de bütün giriş çıkışlarının kapalı olmasından dolayı söz konusu yerlerde de ciddi ekonomik sıkıntılar yaşanmıştır. Çevre illerden Yüksekova, Şemdinli ilçeleri ile Esendere ve Derecik beldelerine rutin ticari nakliyelerin yapılamaması hem alıcıda hem satıcıda ciddi mağduriyetlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Sınır ticaretinin abluka sürecinden nasıl etkilendiğine dair görüşlerini sordüğümüz İrfan Sarı şunları ifade etti:

“Esendere Sınır Kapısı'ndan İran'a günde 1100 kişi tüketim eşyalarını alıp geliyorlardı. Bir kişinin günlük kazancı ortalama günde 300 Euro civarıydı. O gelen ürünlerin bir kısmı Yüksekova'da kalırken önemli bir kısmı çevre illere gidiyordu. Böylelikle sıcak para girişi oluyordu. Belli bir alım gücüne kavuşuyordu insanlar ve gelip bizden alışveriş yapıyorlardı. Şu anda bu döngü durdu ve sadece bu durumun Yüksekova ekonomisine verdiği zarar günde bir trilyon liradır.”

Hükümetin uygulamış olduğu ayrımcı politikaların toplumun her alanında insanları ayrıştırdığı, ekonomik ilişkilerde de bölge halkının ırkçılığa varan uygulamalara maruz kaldığı Yüksekova esnafı tarafından bizlere ifade edilmiştir. Bu duruma dair Sarı'nın ifadeleri de şöyledir:

“Biz kredi talebinde bulunduğumuz zaman bizden memur kefil isteniyor. Batıda böyle bir uygulama yok. Batıda üretici şu an bize ürün satmama noktasına geldi. Eskiden sözle ya da senetle aldığımız malları almaya giden birçok esnafımıza milliyetçi üretici satış yapmayı bile ret ediyor. Bu bir vahşettir.”

Yüksekova genelinde erkek işletmecilere oranla kadın işletmeci oranının dünyadaki bir çok yerde olduğu gibi çok az olduğunu gözlemledik. İlçede TESK'e kayıtlı olan 50 kadın işletmecinin neredeyse tümünün iflasın eşliğinde olduğu yaptığımız görüşmeler sonucu ortaya çıkmıştır.

Kadın iç çamaşırları satan bir kadın işletmeci (ismini vermek istemedi) ile yaptığımız görüşme-

de dükkânının dışardan bakıldığında hiçbir tahribatı yokmuş gibi görüldüğünü, ama yan duvarın kırılarak dükkana girildiğini, cinsiyetçi ve ırkçı yazılama yapıldığını, ürünlerinin yağmalandığını ifade etti.

TESK'in abluka süreçlerine dair genel tutumunu eleştiren kurumun Yüksekova Başkanı olan İrfan Sarı eleştirilerini şöyle dile getirdi:

"Türkiye ve Kürdistan genelinde 82 birliğimiz mevcut, ama bu kurumlarımızın baskın siyasal kimliği milliyetçi muhafazakârdır. Biz bu insanlara bölgenin abluka altında olduğunu, Aralık 2015'ten beri polis ile askerın çarşı dışına çıkmadığını söyleyerek destek talep ettik. Hiçbir gelişme olmadı. Yoğun çatışmalar yüzünden çarşı merkezinin işgal edildiğini ve esnafın iş yapamaz duruma geldiğini söyledik. Hükümetten destek talep etmelerini istedik. Buna yönelik hiçbir çözüm geliştirilemedi."

Şu an varolan ekonomik yıkıma dair uygulanan ya da uygulanması talep edilen çözüm önerileri ile ilgili TESK başkanı İrfan Sarı şunları ifade etmiştir:

"Biz TESK olarak Kredi Kefalet Kooperatifi aracılığı ile 200-300 esnafımızın kredisini ancak erteleyebildik. Fakat kooperatif kanalının dışında kredi alan esnafa dair bir çözüm geliştiremedik ve söz konusu esnafların birçoğu şu anda yüklü miktarlarda temerrüt faizleri ödemek zorunda bırakıldı. Bunun tek çözümü devletin bu insanlara uzun vadeli ve düşük faizli kredi vermesi ve bu insanlara büyük bir ekonomik destek sağlamasıdır."

Sınır ticaretinin dışında temel geçim kaynaklarından biri tarım olan Yüksekova halkının abluka sürecinden nasıl etkilendiğine dair yaptığımız çalışmada, ekim zamanının ablukaya denk gelmesinden dolayı ekim yapamadıklarını gözlemledik. Aynı zamanda tarımla

uğraşan birçok kişi tohumlarının yakıldığını ya da içine zehir katıldığını ifade etti.

Bir başka geçim kaynağı hayvancılık olan Yüksekova halkı abluka sırasında göçe zorlandıkları için zorluklarla karşılaştıklarını ifade ettiler. Mexudava Mahallesi'nde hayvancılık ile geçimini sağlayan ve ismini vermek istemeyen tanık ablukada yaşadıklarını şöyle ifade etti:

"Yasak başladıktan sonra 33 gün kadar mahallede kaldık. Evde 4 kişiydik. 33. günde devlet güçleri evlerimizi zorla boşalttı. Araçlardan anons yaptılar, 'çıkın yoksa vururuz' dediler. Hayvanlarımız ve arabamız vardı, alamazsınız dediler. Biz koyunlarımız için direndik; 33. gün bizi çıkarırlarken, kobra ve helikopter eşliğinde koyunlarımızı çıkardık. Yasaktan sonra döndüğümüzde eşyalarımız çalınmış, araçlarımız yakılmıştı."

İneklerinden süt sağarak beş kişilik ailesinin geçimini sağlayan Zozan Altan, yaptığımız görüşmede ablukadan 2 gün önce Yüksekovadan göç etmek zorunda kaldıkları için ineklerini sattığını ifade etti:

"2-3 tane ineğimiz var, sütü sağıp satıyorduk. İnekleri yasak gelecek diye sattık, parasını da alamadık. Şimdi de hiç bir şeyimiz kalmadı."

Nüfusun büyük bir çoğunluğu yoksulluk sınırı altında yaşayan ilçede, Güngör Mahallesi'nde evleri ablukadan kısa bir süre önce Mahalle Meclisi tarafından yapılmış ve ablukada evleri yıkılan Aykut ailesinin yaşadıkları ekonomik sıkıntıya dair ifadeleri Yüksekovadaki birçok yoksul ailenin yaşadıklarının ifadesidir:

"Ailemin geçimini bu üç tekerlekli bisiklet ile yapıyordum. Bunun bile tekerlerini patlattılar. İç lastiklerini değiştirdim, ama dış lastiğin tanesine 40 lira istiyorlar. Ve benim verecek param yok. Ne yapacağımı bilmiyorum!"

Sağlık Hakkının Engellenmesi

Yüksekova Devlet Hastanesi ve ASM'lerin büyük çoğunluğu abluka boyunca güvenlik güçleri tarafından barınma ve yemekhane olarak kullanıldı

Sokağa çıkma yasağı boyunca ilçe merkezinin dışında kalan Yüksekova Devlet Hastanesi'nin kargâh olarak kullanıldığı belirtildi. Sokağa çıkma yasağı kalktıktan sonra çalışmaya başlayan Yüksekova SES Temsilciliği, Van SES Şubesi, Van ve Hakkâri TTB, Van DTK Sağlık Meclisi, Yüksekova Belediyesi, Van Büyükşehir Belediyesi, Hakkari Belediyesi, Çukurca Belediyesi ve gönüllü sağlık çalışanlarıyla oluşturulan Sağlık Komisyonu hazırladığı ön raporunda şunlara dikkat çekmiştir:

“İlçede yasağın başlamasıyla birlikte Yüksekova Devlet Hastanesi'nin bir bölümü polis ve askerler için barınma ve yemekhane olarak kullanılmış olup, 9 Haziran 2016 tarihi itibarıyla genel anlamda hastanenin boşaltıldığı, ancak hastane kapsamında bulunan arama noktasındaki güvenlik güçlerinin bir kısmının hastanede kalmaya devam ettiği görülmüştür. Hastane girişinde halen güvenlik görevlilerinin olduğu ve giriş çıkışlarda kontrollerin yapıldığı gözlemlendi.”

Abluka boyunca içerde olan bir sağlık görevlisi güvenlik güçleri tarafından sağlık çalışanlarına sözlü tacizlerde bulunulduğunu, birçok arkadaşının şiddete maruz kaldığını ifade ederek uğradıkları mobbingi dile getirmiştir. Sokağa çıkma yasağı başlamadan kısa bir süre önce SES Merkez Yönetim Kurulu sağlık çalışanlarına yönelik uygulamalara dair yaptığı açıklamada şu ifadeye yer vermiştir:

“Yapılan bu uygulamanın hangi mevzuata göre veya hangi yazılı direktife göre yapıldığı ifade edilmediği için, son dönemlerde alışkanlık haline getirilen hukuksuzluk burada da sürdürülmektedir. Sendika olarak yaşanan bu süreçteki hukuksuzluktan vaz geçilmesi için Mardin ve Hakkari Kamu Hastaneleri Birliği Sekreterlerine ve Kamu Hastaneleri Kurum Başkanlığı'na yazılar yazıldı. Sokağa çıkma yasağının uygulanacağı bu ilçelerde; sağlık çalışanlarının baskı altına alınmasına, ailesi ve yakınlarından uzaklaştırılmasına hizmet edecek olan bu hukuksuz uygulama, aynı zamanda Cizre başta olmak üzere sokağa çıkma yasaklarının yaşandığı ilçelerde olduğu gibi, halkın sağlık hakkına ulaşmasının engellenmesi ve sağlık hizmeti veril(e)meyeceğinin açık ilanıdır. Sonuç olarak tüm bu uygulamalar bu kentlerde birçok hukuksuzlukla birlikte büyük ölümlerin yaşanacağını habercisidir. Bu durum bizi kaygılandırıyor.”

Abluka sırasında gerçekleştirilen yıkım sonucu içme su-

Yüksekova Devlet Hastanesi ve ASM'lerin büyük çoğunluğu abluka boyunca güvenlik güçleri tarafından barınma ve yemekhane olarak kullanıldı

larına foseptik karıştığı Yüksekova Belediyesi ve SES Komisyonu tarafından tespit edilmiştir. Bölge halkında (Yüksekova, Şemdinli, Derecik, Esendere) özellikle çocuklar başta olmak üzere su kirliliğinden kaynaklı kaşıntı, kusma, ishal gibi rahatsızlıkların görüldüğü bizlerde gözlemlenmiştir. Abluka sonrasında çevrede var olan çöp, atık sular, moloz yığınları, hayvan ölüleri sağlık açısından ciddi bir problem yaratmaktadır. Özellikle yıkım ve tahribatın yoğun olduğu mahallelerde su–elektrik alt yapısının tamamen çökmesi sebebiyle insan sağlığı ciddi anlamda tehdit altındadır.

Abluka sırasında Yüksekova Devlet Hastanesi'nin güvenlik güçlerince yemekhane ve barınma mekanı olarak kullanılması sonucu halkın sağlık alma hakkı engellenmiştir. Bu süreçte sağlık hizmeti talep eden kişiler Hakkari ve Van'a nakil edilmişlerdir. İsmi vermek istemeyen bir tanıkanın beklediklerinden daha uzun sürdüğünü ifade ederek yaşadıkları sorunu şöyle ifade etti:

"Babamın kas erimesi vardı. Önceden temin ettiği ilaçlar abluka sırasında bitti. İlaçlar reçeteliydi, 20 gün sonra ilaçsız kaldı, alamadık."

Abluka sonrasında Yüksekova Belediyesi bünyesinde görev yapan çöp araçlarının halkın sağlığını tehdit eden biriken çöp yığınlarını toplama hizmetine defalarca polis engeli ile karşılaştıklarını gözlemlemiş bulunmaktayız.

Abluka öncesi ilçede hizmet veren 6 Aile Sağlık Merkezi'nin 3'ü abluka sırasında yıkılarak sağlık hizmeti veremez hale getirilmiştir. Yine ilçede hizmet veren on eczaneden üçü tamamen yıkılarak ilaç bulma konusunda zorluklar yaşanmasına sebep olunmuştur.

Abluka sonrası Yüksekova halkının sağlık hizmetini karşılamak adına Van Büyükşehir Belediyesi Sağlık Müdürlüğü tarafınca ilçeye gönderilen mobil sağlık aracı ve sağlık emekçilerinin 10 günlük periyotlarla çalışma yürüttüğü tarafımızca gözlemlenmiştir. Mobil sağlık ekibi yıkılan ve tahrip edilen mahallelerde de sağlık hizmeti vermeye başlamıştır. Ancak sağlıkçıların ifadesi ile bu mobil hizmette karşılaşılan en önemli sorun, yazılan reçetelere karşın halka o ilaçların verilememesidir.

Kadın Sağlığı

Bölgenin abluka altına alınan yerlerinde ortaya çıkan yıkım ve çatışmaların o bölgede yaşayan özellikle yaşlı ve hamile kadınların psikolojileri üzerinde derin bir etki bıraktığı ve bu etkinin yer yer bebek ölümlerine sebep olduğunu gözlemlemiş bulunmaktayız.

Yüksekova'da henüz abluka başlamadan çok fazla ölü doğum vakasına rastlanmıştır. Konu ile ilgili bilgi aktarımında bulunan Hakkari HDP Milletvekili Selma Irmak şunları ifade etmiştir:

“Operasyonların kısmi başladığı dönemde Şemdinli Şapatan Mahallesi'nde çok şiddetli patlamalar olmuştu. Patlamalar sonrası gittiğimizde, oradaki sağlık görevlileri çok fazla ölü doğum olduğunu bizlere söylediler. Hatta patlamalar esnasında kimyasal silah kullanıldığından şüphelendiklerini söylediler. Meclis'te bu durumu soru önergesi haline getirdik ve orada bunu sorduk. Sonrasında Hakkari ve Yüksekova'da aynı duruma rastladık. Sonra diğer kadın vekiller kendi bölgelerinde de bir araştırma içine girdiklerinde bölge genelinde kadınlarda savaşın yarattığı travmadan kaynaklı ölü doğumlara sıklıkla rastlandığını öğrendik. 1 hafta sokağa çıkma yasağı uygulanan Şapatan'da oluşan bu travma Yüksekova'da 3 ay boyunca çok daha vahim bir biçimde yaşanmıştır. Tabii pek çok soru önergesinde olduğu gibi, bu sorumuza da cevap vermediler.”

Kuruköy (Mexudava) Mahallesi'nde yaşayan ve abluka başladığında 33. güne kadar evinden ayrılmayan ve ismini vermek istemeyen kadın tanık 3 yaşında bir oğlu olduğunu ve abluka başladığında 5 aylık hamile olduğunu dile getirdi. 33. günde güvenlik güçlerinin göçe zorlaması ile kilometrelerce patika yollardan yürüyerek civar köylere ulaştıklarını, oradan da Hakkari'ye geçtiklerini belirtti. Hamile kadın zorlu bir doğum geçirdiğini, doğum sonrası idrar yollarında sağlığının bozulduğunu, psikolojik olarak da süreçten fazlasıyla etkilendiğini dile getirdi. Evleri yıkıldığı için Yüksekova'ya dönememediklerini, ama Hakkari'de de daha fazla kalamayacağını söyleyerek mağduriyetini dile getirdi.

Ablukanın hemen sonrasında görüşmede bulunduğumuz hemen hemen bütün kadın tanıklar bu yıkımdan psikolojik olarak etkilendiklerini, yaşadıkları travmanın sonucunda erken ya da geç regl dönemine girdiklerini belirttiler. İsmi vermek istemeyen bir kadın tanığın ifadesi ise şöyledir:

“10 günde bir adet görür olduk, erken adet görme başladı. Hiç böyle olmamıştı, hepimizde oldu, tüm elli-lerimde...”

Eğitim Hakkının Engellenmesi

25 Temmuz 2015 tarihinde kademeli olarak başlayan çatışmalı süreçle beraber öğrenciler adaptasyon sıkıntısından dolayı Yüksekova'dan ayrılarak çevre illerdeki okullara misafir öğrenci veya nakli olarak geçtiler. Eğitim alabilmek için kimi öğrenciler il dışına çıkarken, birçok öğrenci de naklini çatışmaların olduğu mahallelerden diğer mahallelerdeki okullara aldirdılar. Bu durum, görüştüğümüz Yüksekova Eğitim Sen Şubesi'nin hazırladığı raporda şöyle ifade edilmiştir:

“İlçemizde yasak her ne kadar 13 Mart 2016 tarihinde ilan edilmişse de eğitim- öğretim ikinci dönemin başından itibaren aksamalara uğramış, okulların yüzde sekseni boşaltılmıştır.”

Yasakla birlikte ilçede görev yapan bütün öğretmenlere idari izin verilmiştir. Dolayısıyla ikinci dönem itibariyle eğitim-öğretim hakkı engellenmiş, öğrenci ve öğretmenler göçe zorlanmışlardır.

Eğitim Sen ile yaptığımız görüşme sonucu elde ettiğimiz bilgiye göre, Yüksekova'da sokağa çıkma yasağından önce ilkokul ve lise olmak üzere toplam 67 tane okulda yaklaşık 35 bine yakın öğrenci aktif olarak eğitim-öğretim hayatına devam etmekteydi. Yüksekova Eğitim Sen Şubesi'nin hazırlamış olduğu rapora göre abluka öncesi eğitim alan 35 bin öğrenciden 10 bini abluka ile farklı illere nakil olurken, geriye kalan 25 bin öğrenci eğitim hakkından mahrum edilmiş, eğitim hakkı engellenmiştir.

Abluka döneminde Van'a göç etmek zorunda kalan Saim Kırbaş, 7 yaşındaki oğlunun Yüksekova'da engellenen eğitimine göç ettikleri yerde sabit bir evleri olmadığı için Van'da da devam edemediğini ifade etti. Zaten anadilinde demokratik eğitim hakkının olmadığını, olan eğitimden de mahrum edildikleri için eğitim hayatında önemli yeri olan ilköğretim ayağının da eksik bırakıldığını ifade etti. Engellenen eğitim hakkının telafisinin olup olmayacağına dair kendisine herhangi bir kurum tarafından bilgilendirme yapılmadığını da dile getirdi.

Çocuklarının abluka öncesinde eğitim hakkının engellendiğini dile getiren ve ismi vermek is-

temeyen kadın tanık, göç etmek zorunda kaldıkları Hakkari’de çocuklarının okula gitmek istemediklerini şu sözlerle ifade etti:

“Çocuklar okula gidiyordu buradayken, 3. sınıfa giden vardı, 4. sınıfa giden vardı. Bir kısmı Hakkari’de okula devam etti, ama hepsi gitmedi. Bir kısmı okula gitmedi. Gitmek istemediler, biz okullarımıza gitmek istiyoruz, kimseyi tanımıyoruz burada diyorlardı. Bir de psikolojileri bozulmuştu zaten.”

Yasak boyunca tahrip edilen mahallelerdeki bütün okullar ağır hasar görmüş ve birçoğu kullanılamaz hale gelmiştir. Gazi, Kuruköy, Süleyman Uğur Sıtkı, Vali Erdoğan Gürbüz ve Cumhuriyet İlköğretim Okulları, Atatürk Anadolu Lisesi, Muharrem Malazgirt Teknik ve Anadolu Lisesi, Gazi Anaokulu, Güngör Mahallesi Ortaokulu ve Anaokulu olmak üzere toplam 10 okul kullanılamaz hale getirilmiş, TOKİ Anadolu Lisesi ise askeri karargâha dönüştürülmüştür. Yasak kalktıktan sonra mahallelerdeki evlerle birlikte okullar da büyük oranda tahrip edilmişken, en son görüşmemizde Belediye yetkilileri daha önce ağır hasarlı on okulun tamamıyla yıkıldığını ifade etmişlerdir. Eğitim öğretim hakkının engellenmesine yönelik eleştiride bulunan Eğitim Sen, yapılanın Anayasa’ya aykırı olduğunu raporunda şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Devletin aylar öncesinden hazırlıklarını yaptığı operasyon ve sokağa çıkma yasağı ortada iken, on binlerce öğrencinin mağduriyetini giderecek tedbirler alınmamıştır. Bu açıkça devletin yerine getirmesi gereken en temel kamusal hizmetin yine devletçe ortadan kaldırılması anlamında açıkça suç niteliğindedir. Anayasa’nın 42. Maddesi’nde güvence altına alınan, ‘kimse eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılamaz’ maddesinin ihlal edildiğinin göstergesidir.”

Yüksekova Selahattin Eyyubi Meslek ve Teknik Anadolu Lisesi

Eğitim kurumlarında y¼r¼t¼lmesi gereken faaliyetlerin yine Anayasa'nın 42. Maddesi'nin fıkralarında belirtildiğini hatırlatan Eğitim Sen raporunda, eğitim kurumlarının anayasaya aykırı kullanımını Şu Şekilde dile getirilmiştir:

“...Eğitim ve ¼đretim kurumlarında sadece eğitim, ¼đretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler y¼r¼t¼l¼r. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez' h¼km¼ çok a¼ık iken, gayri hukuki bir Şekilde okullar askeri kararg¼hlara d¼n¼Őt¼r¼lm¼Ő, tahrip edilmiş, ırkçı, cinsiyetçi ve faŐızan yazılama yapılmıştır.”

D¼nemin ortasında başlayan eğitim ¼đretim hakkının engellenmesi ile abluka sonrası herhangi bir telafinin olup olmayacağına dair giriŐimde bulunan Hakkari Milletvekili Selma Irmak, konuya dair yapmış olduğu g¼r¼Őmeleri Ő¼yle aktardı:

“D¼nemin ortasında başlayan bu s¼reç ile bu çocuklar 3 ay boyunca almaları gereken eğitimi alamadılar. Eğitimcilere buna dair ne yapılacak diye sorduğumda, bu s¼recin b¼yle geçiŐtirileceđini s¼ylediler. Kaymakamlığa eğitimin telafisi olacak mı diye sorduğumda ise 'olur tabii' gibi bir cevap aldık. Mili Eğitim Bakanlığı'nın da bug¼ne kadar ¼đrencilerin telafi eğitimi almalarına dair herhangi bir a¼ıklaması ve kararı bulunmamaktadır.”

78 g¼n s¼ren abluka sonrasında Hakk¼ri Valiliği'nin ¼đretmen ve memurları g¼reve ¼ađırması na rağmen, eğitim ¼đretim i¼in gerekli olan koŐulların sağlanmaması, eğitim kurumlarının yıkımı ve tahribi, ¼đretmen ve ¼đrencilerin abluka ve g¼ç ile bozulan psikolojilerine dair bir giriŐimin olmaması sonucu bir¼ok okulda sınıfların boş olduğu g¼zlemlenmiŐtir.

İLÇE TARİHİNİN EN B¼Y¼K G¼Ç¼

G¼r¼Őme yaptığımız insanların b¼y¼k bir ¼ođunluđu Y¼ksekova'da yaşanan yıkımın temel amacının Y¼ksekova halkını doğup b¼y¼d¼kleri bu topraklardan başka yerlere g¼ç ettirmek olduğunu ifade etmiştir. Hedefin 1990'larda olduğu gibi g¼çlerle halkı kendi yaşam alanlarından ayırarak dil, k¼lt¼r ve etnik kimliklerinden uzaklaŐtırmak ve k¼klerinden koparmak olduğu nu ifade etmişlerdir. Abluka ¼ncesi ve sonrasında uygulanan politikalarla Y¼ksekova tarihinin en b¼y¼k g¼ç¼ ger¼ekleŐtirilmiŐtir. Ablukanın s¼rd¼đu d¼nemde ilçe resmen insansızlaŐtırılmıŐtır.

Yaptığımız g¼r¼Őmelerde 1990'lar ile bug¼n yaşananlar arasındaki farkları sorduğumuzda, bug¼n yaşananların ¼ok daha kapsamlı ve yıkıcı olduğunu belirten tanıklardan ismini vermek istemeyen bir gen¼ Ő¼yle konuŐtu:

“1990’larda devlet köylerimizi yaktı. Binlerce insan metropollere gitti ve bir neslimizi kaybettik. Biz bu sefer toprağımızı terk etmeyeceğiz. Yüksekova halkı burayı terk etmemeli!”

Yüksekova Belediye Eşbaşkanı Adile Kozay, yaptığımız görüşmede nüfusu 120.000 olan ilçede insanların yüzde 80’ine yakınının ablukadan önce ilçe dışına çıktığını belirtti. Ablukada Yüksekova’da kalan halkın ise çatışmaların olmadığı mahallelere göç etmek zorunda kaldığını belirten Kozay şunları ifade etti:

“İlçede çatışmaların sürdüğü dönemlerde mahalleler arası bir göç dalgası da yaşıyordu. Belediye ve itfaiye binası Esenyurt Mahallesi’nde olduğu ve hizmetlerin aksamaması için ben de bu mahallede kaldım. Yasaktan önce Kuruköy Mahallesi’nde yaşıyordum. Birçok insan çatışma olan mahallelerden ya çatışmaların olmadığı mahallelere ya da civar köylere geçici olarak göç etmiştir.”

Geçici olarak Hakkari, Çukurca, Şemdinli, Van gibi Yüksekova’ya yakın ilçe ve illere de göç olmuştur. Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği’nin (GABB) yapmış olduğu bir araştırmanın sonucuna göre Yüksekova’dan 6928 aile göç etmek zorunda bırakılmıştır. Bu ailelerden 1700’ü Hakkari merkezine, 723 aile Şemdinli’ye, 4505 aile de Van merkezine göç etmiştir.

Bu süreçte en fazla göç edilen yerleşim yeri Van ilimizdir. Van Büyükşehir Belediyesi, Hakkari Belediyesi, Rojava Derneği, Göç-Der bu süreçte göç eden Yüksekova halkı ile dayanışma çalışmaları yürütmüş ve Yüksekova halkının göçten kaynaklı sorunları bir nebze olsun çözülmeye çalışılmıştır.

Ablukadan hemen önce Yüksekova’dan devletin baskıları ile göç ettirmeye zorlanan ve ismini vermek istemeyen bir kadın tanık yaşadıklarını şöyle ifade etti:

“Ablukadan 2 saat önce ettilerimle birlikte Hakkari’ye göç ettik. Bir akrabamızın boş bir evi vardı, orada kaldık. 25 kişi abluka boyunca bir evde yaşadık. Biz nasıl gittik, bilmiyoruz. Burayı bırakıp gitmek istemiyorduk, polisler anons ettiler çıkın dediler. Çocuklar korkuyordu, havan topları atıyorlardı. ‘Burayı terk edin, buradan gidin. Kalanlar terör yandaşlarıdır’ diye anons ettiler.”

Ablukadan hemen sonra Yüksekova’ya dönen ve evinin yıkıldığını gören kadın tanık buna rağmen Yüksekova’yı terk etmeyeceğine dair şunları söyledi:

“Yine de topraklarımızı terk etmeyeceğiz; burada kalmaya devam edeceğiz. Burada büyüdük, çocuklarımız burada büyüdü; gitmeye hiç niyetimiz yok.”

Tüm bu göç sürecinde devletin yerel temsilcileri, yardım edileceğine dair sözlü beyanlarda bulunmalarına rağmen, Yüksekova halkının göç etmekten kaynaklanan mağduriyetini gidermek için herhangi bir somut çalışma yapmamışlardır. Abluka sürecinde göç eden kişilerle temasta bulunan Hakkari HDP Milletvekili Selma Irmak konuyla ilgili şunları ifade etmiştir:

“Devletin herhangi bir kurumunun göç edenlere dair bir yardımı olduğunu duymadım. Böyle bir yardım yapılmış olsa bile ben duymadım. Bizim görüştüğümüz kişiler bize böyle bir bilgi aktarmadı. Yasak başlamadan önce size göç ettiğiniz yerde kira, elektrik, su yardımı yapılacak diye sözlü beyanları var devlet yetkililerinin. Fakat halk buraya döndükten sonra bizden talep edilen çadırlara, hatta iftar çadırına bile kaymakamlık engel çıkardı. Bu konuyla ilgili görüştüğümüz kaymakamlık ‘biz onlara kira yardımı yapacağız’ dedi. Yüksekova’da abluka sonrası evlerin büyük bir kısmının yıkıldığını, insanların kalabilecekle evlerinin olmadığını ve bu konuda bir çalışmalarının olup olmadığını sordüğümüzde bize verilen cevap ‘onlara Yüksekova dışında nerede kalırsanız kalın size kira yardımı yapacağız dedik’ şeklindeydi. Yani bu bir nevi göçe zorlama taktiği olmuş. Yıkıma baktığınızda da asıl amacın bu olduğunu rahatlıkla görebilirsiniz. Geri dönüşün olmaması için bir yıkım zaten yapılmış, şimdi de göç ettikleri yerde kalmalarını sağlamaya çalışıyorlar.”

Ablukanın hemen öncesinde yaşadıkları Mexsudava’dan göç etmek zorunda kalan Aykut ailesinden Menice Aykut, ilçeye yakın bir köyde kaldıklarını ve devlet yetkililerinden yardım talep ettiklerini dile getirdi. Yardım talebine karşı o gün yaşadıklarını şöyle ifade etti:

“Biz köyde 80 gün kaldık, iki sefer Hakkari’ye gittik. Hakkari’de başvurduğumuz devlet yetkilileri bizim yardım talebimize karşı, ‘köylerde oturuyorsunuz, yardım vermiyoruz’ dediler; ‘Hakkari’de otursan verirdik’ dediler. Yani bize açıkça Yüksekova’yı terk edin diyorlardı.”

Mexsudava (Kuruköy) Mahalle Meclisi Üyesi ve ismini vermek istemeyen tanığın anlattıkları

devletin yardımına, göçün yaratmış olduğu mağduriyete dair en net ifadelerdir:

“Bizler mahalleli olarak 33üncü gün çıktık buradan. Yaklaşık 1000 kişiydik. Yollara döküldük; her birimiz bir tarafa dağıldık. 3 gün yürüyerek Civyan (Gördere) Köyü’ne vardık. Çocuklar, kadınlar ve yaşlılar vardı aramızda. Yol boyunca köylerde durup dinlendik. Bütün köylüler bize su, yemek ve temel ihtiyaçlarımızı giderme noktasında yardım ettiler. Burada bizim hayvanlarımız, tarlalarımız var. Biz nasıl çıkabiliriz buradan? Devlet güçleri zorlamasaydı kesinlikle buradan çıkmazdık. Bütün bu süreç boyunca devlet bir sefer 300 TL verdi ailelere. Benim Hakkari’de tuttuğum evin aylık kirası 500 TL idi. 3 ay oturdum o evde. Sadece kira giderim 1500 TL tuttu. Bizler buralarda doğduk. Göç ettiğimiz yerlerde akrabalarının, komşularının evlerinde kalanlar da vardı; okullarda ve ahırların içinde kalanlar da. Ben Civyan Köyü’nde kaldım; eşim ve çocuklarım ise Hakkari’de. Yani bizi hem göç ettirdiler hem de ailelerimiz parçalandı. Her şeye rağmen kendi topraklarımızda yaşamaya devam edeceğiz, hem de sonuna kadar. Düşünün sadece benim ailemde 8 insan var. Bir kardeşim Lüleburgaz’da, 2 kardeşim İstanbul’da, annem ve babam Van’da, eşim çocuklarım ve bir kardeşim Hakkari’de, ben ise buradayım. Eskiden hepimiz aynı yerde yaşıyorduk. Hepimizin evde bir görevi vardı. Şimdi darmadağın olduk.”

Anlatılanlara bakacak olursak, abluka sürecinde evini terk istemeyen Yüksekova halkının yaşadıkları sivil halkın güvenliğinin de riske atıldığını göstermektedir. Çatışmanın ortasında kalan, evine top atılan, sigara içerken ölümlerle burun buruna gelen siviller her ne kadar evlerini terk etmek istemeseler de yaşamları tehlike altında olduğu ve devlet güçlerinin tehditlerine maruz kaldıkları için abluka devam ederken göç etmek zorunda bırakılmışlardır.

İsmi vermek istemeyen ve dönem dönem çatışmanın ortasında kalan yerel bir gazeteci, sivil halkın abluka sırasında ilçeden nasıl çıkarıldığını şöyle ifade etti:

“Dize, Yeşildere ve Cumhuriyet Mahallelerinin bir kısmında siviller vardı. Yoğun top atışlarından dolayı insanlar 155’i aradılar ve tahliye edilerek Selahattin Eyyubi Kültür Merkezi’ne nakledildiler, oradan ya Van’a ya Hakkari’ye veya çevre köylere geçtiler.”

Ablukada 28 gün kadar Dize Mahallesi’nde kalan ve ismini vermek istemeyen tanık 28inci gün yaşadığı mahalleden nasıl çıktığını şöyle anlattı:

“28inci gün buradan çıkıp Emniyet Müdürlüğü’ne gittim. Oradan hastaneye götürdüler beni, oradan da ilçe dışına çıkıp Van’a gittim. Zaten mahallede bir tek ben kalmıştım. Abluka boyunca devletten hiçbir yardım alamadık.”

Esnafın göç etmesinin Yüksekova ekonomisine etkisini TESK Yüksekova Başkanı İrfan Sarı şöyle ifade etti:

“Ablukadan sonra sanayi sitemizde bulunan 25-30 esnaf ilçe dışında iş kurarak, deneyimli elemanlarının büyük bir çoğunluğunu özellikle Van’a taşıdılar. Bazıları işletmeleri çıraklarına bıraktı. Düşünün arabayla ilgili bir soru sormak için İstanbul’a göç etmiş bir ustayı aramak zorunda kalıyoruz. 1700 esnafın içinde göç eden 600 civarı esnafın 300’ü hiç dönmeyebilir.”

2015 Temmuz ayında oğlu Süleyman Aksu’yu Suruç Katliamı’nda kaybeden Kudret Aksu’nun göç edenlere dair çağırısı şöyledir:

“Kürtler topraklarına geri dönmelidir. Avrupa ve dünyaya dağılmış bütün insanlarımız topraklarına dönsün ve büyük bir dayanışma içine girsinler. Ben buradan kesinlikle çıkmak istemiyorum. Benim oğlumun mezarı var burada, günde üç kez ziyaret ediyorum. Ben bu toprağın ve külün içinde yaşamaya razıyım.”

ABLUKADA BASININ ROLÜ VE HABER ALMA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ENGELLENMESİ

Yüksekova’da abluhanın hemen öncesi ve sonrasında en çok hak ihlalinin yapıldığı alanlardan birinin haber alma özgürlüğü olduğunu söyleyebiliriz. Abluka döneminde birçok gazeteci tutuklanmış, yaralanmış ve kalanlar ise can güvenliği olmadığı için çatışmalı alanlara dair haber yapmaktan alıkonulmuştur. Yüksekova’daki ablukada yaşanan büyük hak ihlallerinin hatta insanlık suçlarının kamuoyundan saklanması için haber alma özgürlüğünün tamamıyla askıya alındığı, yaşananların ülke ve dünya gündeminden saklandığı görülmektedir.

Yüksekova'daki sokağa çıkma yasağı sırasında dönem dönem orada bulunan ve daha sonra görüştüğümüz basın mensupları, abluka boyunca ilçede bulduklarını, bu süreçte ve hatta şimdi bile can güvenliklerinin olmadığını, ilçede yaşanan gelişmeleri ancak uzaktan izleyebildiklerini ve yer yer devlet güçlerinin engelleme ve tehditlerine maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. İlçede ablukadan bir gün önce yapılan havan atışları sonucu bir kadın muhabir yaralanmış, iki muhabir ise yaptıkları haberler yüzünden sosyal medyada hedef gösterilmiş ve daha sonra tutuklanmışlardır. Güvenlik güçleri abluka boyunca adeta ilçeyi basın mensuplarına kapatarak, insanların en temel haklarından biri olan haber alma özgürlüğünü ihlal etmişlerdir.

13 Mart 2016 tarihinde havan atışları sonucu yaralanan DiHA Muhabiri Gülfidan Ataman

13 Mart 2016'da, akşam saat 22.00'de uygulanmaya başlanacak olan sokağa çıkma yasağının sabahında, Yüksekova'da bulunan bir kadın gazeteci, Haber Ajansı (JİNHA) muhabiri Gülfidan Ataman ve beraberindeki üç kişi mahallelere yapılan havan atışları sonucu yaralandılar. Yasak başlamadan mahallelere atılan top atışı aynı zamanda sivil insanların can güvenliğinin önemsenmediğinin ve yaşam hakkı ihlalinin en açık örneğidir. Görüşme yaptığımız Gülfidan Ataman, o gün yaşanan hak ihlallerini şöyle aktardı:

"Sokağa çıkma yasağından önce de halk halen mahalledeydi ve bu durum devlet tarafından biliniyordu. Buna rağmen mahallelere sürekli havan atışı gerçekleştiriliyordu. 13 Mart sabahı saat 09:00 sıralarında mahallede haber takibi esnasında atılan havan sonucu kolumdan yaralandım. İlk havan saldırısında yaralandım ve güvenli bir yere geçme çabasında iken iki havan saldırısı daha oldu. Halkın yardımı ile mahalle dışına çıkarıldım. Yol üstünde yarım saate yakın ambulans bekledik. Hastaneye götürüldüğümde koluma bakılmadan üç özel hareket tarafından ifadem alındı ve hastanede 1 saat

bekletilmenin ardından Hakkari Devlet Hastanesi'ne sevk edildim. Yeni Köprü'ye varmadan hastanedeki güvenlik güçleri tarafından ambulans hemşiresi arandı ve 'ifadeyi almadık geri getirin' denildi. Kana-madan dolayı hemşire kabul etmedi ve beni Hakkari'ye götürdüler. Orada da aynı muameleyi gördüm. Doktordan önce polisler gelip ifade almak istediler. 8 saat içinde yapılması gereken ameliyat 4 gün sonra oldu. Koluma giren şarapnel parçası nedeniyle sinir damarım kesildi. Şu anda sol elimin serçe parmağı hissiyatsız, kullanamıyorum; sol kolumda güç ve kas kaybı var."

Yüksekova'daki sokağa çıkma yasağı boyunca şehirde bulunarak sıcak çatışmayı ve hak ihlallerini kamuoyuna duyurmaya çalışan Dicle Haber Ajansı (DİHA) muhabiri Nedim Türfent, kolluk kuvvetleri tarafından tehdit edildi. Toplumun haber alma hakkını sağlayabilmek için Yüksekova'da bulunan gazeteci Nedim Türfent'in açık bir şekilde tehdit edilmesi, yaşanan hak ihlallerinin gizlenmek istendiğinin de ifadesidir.

Sosyal medyadaki paramiliter ve JİTEM hesapları tarafından Muhabir Türfent ölümle tehdit edildi. Twitter'daki @J_I_T_E_M ve @BeyazToroscular adlı hesaplar yandaki paylaşımları yaptılar:

Sosyal medya üzerinden yapılan bu tehditlerden çok kısa bir süre sonra Nedim Türfent içinde bulunduğu aracın durdurulmasıyla gözaltına alınarak Edremit TEM Şube Müdürlüğü'ne götürüldü. Götürülürken yaşadığı şiddeti kamuoyu ile paylaştığı bir mektupla açıkça ifade etti. Türfent ile görüşmek için Edremit TEM Şube Müdürlüğü'ne giden Avukatı Barış Oflaz'ın müvekkiliyle görüşmesine izin verilmedi. Gerekçe olarak da dosyadaki gizlilik kararı gösterildi. Van'da bulunduğu süre içerisinde avukatıyla görüştürülme-yen Türfent, Edremit TEM Şube Müdürlüğü'ndeki işlemlerinin ardından Yüksekova'ya götürüldü. Nedim Türfent'in Yüksekova'ya gönderilmesi kamuoyunda tedirginlik yarattı ve birçok gazeteci meslektaşının Nedim'in hayatından endişe etmesine sebep oldu.

Vanda 13 Mayıs'ta gözaltına alındıktan sonra çıkarıldığı mahkemece "örgüte üye olmak" iddiasıyla tutuklanan DİHA Yüksekova muhabiri Nedim Türfent, tutuklu bulunduğu Van M Tipi Cezaevi'nden gönderdiği mektupta gözaltına alınma süreci ve sonrasında yaşadığı hak ihlallerini kamuoyu ile şöyle paylaştı:

"Yaklaşık 2 ay boyunca Gever'de devletin insanlık dışı uygulamalarını yaptığım haberlerle kamuoyuna ulaştırmaya çalıştım. Bu süre içinde yaptığım haberler nedeniyle devlet güçleri tarafından defalarca tehdit edildim. 13 Mart'ta ilan edilen yasağın ardından 13 Mayıs gününe kadar ben ve ilçede bulunan diğer gazeteci arkadaşlarım yaşananları yaptığımız haberlerle kamuoyuyla paylaşmaya çalıştık. 13 Mayıs günü ilçeden Van kent merkezine gelmek üzere yola çıktım. İçinde bulunduğum sivil araç Kurubaş mevkiinde zırhlı araçlar tarafından pusu atılarak durduruldu. Beni ve yanımda bulunanları araçtan indirip yüzükoyun yere yatırarak ters kelepçeyle kelepçelediler. İzleri halen bileklerimde duruyor. Bu sırada hakaretler

savuran özel hareket polистерinden ikisi sırtıma çıkarak zıplamaya başladı. Bir polis ajans tanıtım kartımı kafamın yanına bıraktı. Ardından başka bir özel hareket polisi uzun namlulu silahla yüzümü basın kartımın olduğu yöne çevirerek fotoğrafımı çekti. Fotoğrafımı çekerken kendi sosyal medya hesaplarını kastederek paylaşacaklarını söylediler. Ardından beni zırhlı araca bindirerek Van TEM Şube Müdürlüğü'ne getirdiler. Burada da darp edildim. Akşam saatlerinde sağlık raporu için devlet hastanesine götürüldüm. Bu sırada polisler beni muayene eden doktora, 'rapor verme bununla daha işimiz var' dedi. Polisler dışarı çıktığında gazeteci olduğumu, rapor vermemesi halinde haberleştireceğimi söyledim. Doktor bunun üzerine rapor yazdı. Sonra 4 tane siyah Ranger'la Gever'e doğru yola çıkarıldım. Gürpınar yolu üzerinde ıssız bir yerde araçtan indirerek kafama siyah bir poşet geçirdiler. Poşet biraz şeffaf olduğu için etrafı görebiliyordum. Tamamının yüzleri maskeliydi. Beni, 'seni şimdi burada vurup, götürüp Orman Mahallesi'ne atar, yanına da bir silah bırakıp çatışmada vuruldu deriz' diyerek tehdit ettiler. Bu sırada da hakaretler, darp... Ardından Gever İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüm. Emniyet Müdürü bana CHP'li milletvekilleri Sezgin Tanrıku ve Barış Yarkadaş 'ın kendisini aradığını söyledi. Çıkarıldığı savcı da sorgunun sonunda, 'burada süreç farklı işliyor, ben tutuklamazsam bile farklı şeyler olur' dedi. Ardından da tutuklandım. Yaşadığım süreci kamuoyuyla paylaşırken, bu baskılara boyun eğmeyeceğimizi bir kez daha belirtiyoruz."

Nedim Türfent'in yaşamış olduğu tüm haksızlıklar gazetecilerin tamamına yönelik psikolojik şiddettir ve baskı aracıdır. Birçok gazetenin kapatıldığı, birçok gazetecinin tutuklandığı ve geçmişten bu yana suikasta uğratıldığı ülkemizde son yaşananlar ifade ve basın özgürlüğüne yönelik baskıları da arttırmıştır.

Yüksekova'da uzun süredir gazetecilik yapan ve can gü-

Nedim Türfent

venliği olmadığı için ismini vermek istemeyen bir yerel muhabir, Nedim Türfent'in tehdit edilmesinden ve tutuklanma sürecinden nasıl etkilendiğini şöyle ifade etti:

"Nedim Türfent olayı bizi düşündürüyordu. Katıldığımız cenaze törenlerinin birinde çekilen fotoğraflarımızı JÖH ve PÖH hesapları yayınlayıp, bize sosyal medya üzerinden tehditler savuruyorlardı. O dönem bizi yakalasalar büyük ihtimal öldüreceklerdi. Kimsenin gerçekleri öğrenmesini istemiyorlardı. Ablukalar döneminde yolda gördüğümüz insanlara sarılıp haklarını helal etmelerini istiyorduk. Bu koşullarda gazetecilik yaptık."

Yaptığımız görüşmelerde, yazdıkları haberler nedeniyle sürekli ajanlık teklif edilen, tacize uğrayan, tehdit edilen veya hedef gösterilen muhabirler, belli bir süre sonra haber takibi yapabilmek ve kamuoyuna duyurmaya devam edebilmek için Van Merkezè çekilmek zorunda bırakıldıklarını ifade ettiler.

DİHA muhabirlerinden Şermin Soydan da Yüksekova'dan Van'a geçmek zorunda bırakılan gazetecilerden biriydi. Yaptığı "İşte Geve'e 'gizli' operasyon belgesi" başlıklı bir haber nedeniyle 14 Mayıs'ta gözaltına alındı ve şu anda Şermin Soydan hakkında hazırlanan iddianamede, 'devletin güvenliğine ilişkin gizli belgeleri temin etme' ve 'devletin savaş ve imkânlarının tehlikeye sokulması' iddialarıyla müebbet hapis cezası istenirken, 'örgüte üye olmak' iddiasıyla üç ile sekiz yıl, 'örgüte yardım ve yataklık etmek' iddiasıyla 5 ile 10 yıl arasında hapis cezası istenmektedir.

Gazetecilere uygulanan sistemli baskılar sonucunda birçok gazeteci abluka öncesinde Yüksekova'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Gazetecilerin çatışmalı alandan uzaklaştırılması ile kamuoyunun haber alma hakkı da ihlal edilmiştir. Bu süreçte Yüksekova'da kalan yerel gazeteci buna dair şunları ifade etmiştir:

"Bizim ve DİHA muhabirlerinin dışında kimse kalmadı. Çünkü bizler gazeteciydik ve biz halkı bilgilendirmek için burada kalmak zorundaydık. En azından vicdani ve ahlaki olarak bunu yapmak zorundaydık. Yabancı gazeteciler bize 'canınızı seviyorsanız buradan kaçın' diyordu."

Gazetecilere uygulanan tehditler, gözaltı ve tutuklamalar sonucu halkın haber alma özgürlüğünü engelleyen güvenlik güçleri, Yüksekova'da yaşananları halka çarpıtarak ve bütün gazetecilik ilkelerini hiçe sayarak servis ettiler. Meclis'te bir soru önergesi ile yapılmak isteneni gündeme taşıyan Hakkari Milletvekili Abdullah Zeydan konuya dair şunları söyledi:

"Çamur medyası aracılığıyla burada yaşanan vahşet reyting ve kara propaganda malzemesi yapıldı ve mi-

zansenler düzenlendi. Düşünün, bir gazeteci halkın evleri bombalanırken bunu naklen yayınlayıp terörle mücadele diye sundu ekranlarda. O yayınların yapıldığı dönemlerde gençlerin cenazeleri sokaklarda bekletildi, aç kalmış sokak hayvanlarına cenazeler yedirilip görüntüleri yayınlandı.”

Yüksekova’da gerçekleşen abluka boyunca devletin gazetecilere yönelik iki farklı tutumu görüldü. Bir yanda haber yaptığı için gözaltı ve tutuklamayla karşı karşıya kalan gazeteciler; diğer yanda devletin tüm imkanları ile abluhanın olduğu alana güvenliği sağlanarak getirilen gazeteciler. Her şeye rağmen haber yapmaya devam ederek ablukadaki hak ihlallerini gözler önüne seren ve zaman zaman devletin kurumlarını açıklama yapmaya zorlayan ve ismini vermek istemeyen bir gazeteci, yapmış olduğu haberi şöyle anlatıyor:

“Biz Şemdinli yolu üzerinde bir cenaze görüntüledik. Görüntüde bir kedi cenazenin bir kısmını yiyordu. Bu görüntü sosyal medyaya girdikten sonra, yol ortasındaki 8-9 cenaze kaldırıldı ve Valilik açıklama yapmak zorunda kaldı. O cenazeler Erzurum’a gönderildi.”

Yıllarca Yüksekova’da çalışmış olan bir gazeteci ise ablukada hangi koşullar altında çalıştıklarını şöyle ifade etti:

“13 Mart’ta Yüksekova’da sokağa çıkma yasağı ilan edilmeden önceki iki buçuk ay boyunca hep gazete bürosunda kaldım. Polis ve asker bizim yerimizi tespit edemedi; eğer etselerdi kesinlikle müdahalede bulunurlardı. Ablukanın 23 ya da 24üncü günü yerimizin öğrenildiğinden şüphelendik ve 155’i arayarak suyumuzun bittiğini bildirdik. Gelen itfaiye aracına binerek oradan uzaklaştım. Bir gün boyunca otogarda kaldım. Oradan Yüksekova Belediye Başkanlarının yanına geçtim. 10-12 gün onunla aynı evde kaldım. Polis bastı

orayı ve Belediye Başkan Vekili'ni gözaltına aldılar. Oradan da çıkmak zorunda kaldım. Başka bir evde de 10-11 gün kaldım. Daha sonra patika yollardan yürüyerek köy köy dolaşarak İran sınırındaki Esendere Beldesi'ne geçtim. Orada da sıkıntılar başlayınca, yine iki günde bir köy değiştirerek tekrar Yüksekova'ya döndüm."

Abluka döneminde Yüksekova'da bulunan Hakkâri HDP Milletvekili Abdullah Zeydan, halkın haber alma hakkını sağlamak adına gönüllü gazetecilik yapmaya çalışırken kolluk kuvvetleri tarafından nasıl tehdit edildiğini şöyle aktardı:

"Bizler bazen görüntü alıyorduk. Evleri patlatıyorlardı. 'Görüntü almayın suç işliyorsunuz' diye anons ediyorlardı. Benim evime geldiler. Özel timler maskeli ve terbiyesizce kapıya dayandılar. Milletvekili evi olduğunu biliyorlardı. Danışman ve basından arkadaşların kimliklerini alıp GBT sorgusu yaptılar. Sonra bize 'siz yaşanan şeyleri resmediyorsunuz, sizin hakkınızda suç duyurusunda bulunacağız' dediler. Görüntü almak için balkona çıktığımızda, 'sizi bir daha uyarılmayacağız, kör bir kurşuna gelebilirsiniz' diye tehdit ediyorlardı."

Aylardır ablukaların yaşandığı bölgelerde birçok gazeteci gözaltına alınıp tutuklandığı gibi, birçok yayın organına da kapatma ve erişim engeli konuldu.

KADIN

Ağustos 2015 tarihinden günümüze kadar birçok Kürt kentinde uygulamaya konulan sokağa çıkma yasaklarından, yaşanan çatışmalı süreçten ve göçlerden en fazla etkilenen kadınlar ve çocuklar oldu. Yaptığımız görüşmelerde tanıkların büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturdu.

Tüm bu süreç boyunca özellikle örgütlü mücadelenin içinde yer alan kadınlara yönelik şiddetin arttığını gözlemledik. Tehdit, gözaltı, tutuklama ve katletmeye kadar varan süreçlerde kadınların demokratik haklarını kullanmaları engellenmeye çalışıldı. Ağustos 2015'ten bu yana binlerce kadın gözaltına alındı veya tutuklandı. Tutuklanan kadınların 15'i halkın iradesi ile seçmiş olduğu belediye eşbaşkanları ve meclis üyeleridir. Ağustos 2015 tarihinden Ağustos 2016 tarihine kadar geçen bir yıllık sürede Kürt kentlerinde 137 çocuk ve 113 kadın yaşamını yitirdi.

Hakkâri'nin tek kadın milletvekili olan ve aynı zamanda uzun dönem Kürt kadın mücadelesinde yer alan Selma Irmak ile yaptığımız görüşmede, Irmak, kadına yönelik devlet şiddetine dair şunları söyledi:

"Bu süreçte kadına çok daha fazla yönelme oldu. Kadın bedeni teşhir edildi. Duvarlardaki yazılamalar cin-

siyetçidir. Kadını teslim alamadıkları sürece toplumu teslim alamayacaklarını biliyorlar. Evlerde kadın ve erkeklerin yüz ifadelerine bakın, kadınlar daha direngenler. O yıkım içerisinde hemen bir yaşam alanı kuruyorlar. Bugüne kadar gelip ihtiyaç talep edenler kadınlardır çoğunlukla. Yaşadıkları travmayı bir kenara koyup, hemen yeniden inşaaya başlıyorlar. Kadının jin olma, jıyan olma yönünü ortaya koyuyorlar.”

Militarizm ve erkeklik / ırkçı ve cinsiyetçi duvar yazıları

Eril zihniyetin toplumun her alanında kendini gösterdiği Türkiye’de, tüm bu alanların devletin eril zihniyetinin üretmiş olduğu politikalarla da beslendiği çok açıktır. Ablukalar sürecinde de devlet eril bakış açısını ve kadına yönelik ayrımcılığı derinleştirmiştir. Abluka sürecinin başladığı günden bu yana tüm abluka alanlarında kadınların katledilmesi, kadın bedenine yönelik saldırılar ve duvar yazıları militarizm ile cinsiyetçilik arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Yüksekova’da 78 günlük abluka boyunca yaşam alanlarının tahrip edilmesi ve yok edilmesi bir yana, yıkılan her evin duvarına, evlerin içine, sokak duvarlarına, dükkanların kepenklerine, kısacası görülebilecek her yere ırkçı ve cinsiyetçi yazılar kolluk kuvvetleri tarafından yazılmıştır.

Yüksekova’daki bütün duvar yazılarını buraya sığdırma imkanımız olmadığı için, devletin kadına yönelik ırkçı ve cinsiyetçi bakış açısını yansıtmaları için veri olabilecek birkaç örneği buraya taşıma ihtiyacını duyuyoruz:

“KURDUN DIŞİNE KAN DEĞDİ KORKUN”, “AŞK YÜKSEKOVADA BAŞKA YAŞANIYOR”, “REİSİN DEDIĞİ GİBİ TEK VATAN TEK DEVLET TEK

BAYRAK”, “REİS GEREĞİ YAPILDI”, “GÖRÜCÜ GELDİK GÖREMEDİK KÖH”, “YEŞİL SULTANA SELAM OLSUN”, “DİRİLİŞ ERDOĞAN”, “KÜRŞATIN BOZKURTLARIYIZ”, “İHANET KAHPEDEYSE ADALET NAMLUDADIR”, “ALLAH BİLİYOR TERTEMİZ SEVDİM SENİ YÜKSEKOVA”, “ALLAH TÜRKÜ KORUSUN”, “MUSTAFA KEMALİN ASKERLERİYİZ”;

Abluka sırasında gerek Yüksekova’da kalan gerekse göç eden kadınlarla yaptığımız görüşmelerde, kadınların evlerini idame ettirmek, kıt kaynaklarla haneyi yönetmek, kendilerinin ve ailelerinin hayatta kalmasını sağlamak için bakıcı, sağlayıcı, mücadeleciler ve yenilikçi rolleri ‘başarmak’ zorunda bırakıldıklarını gözlemledik. Toplumsal cinsiyet rollerinin turmanışa geçtiği ve kadına yönelik ayrımcılığın bizzat devletin propaganda aygıtları tarafından yapılmasının hane içine de yansıdığı, aile içi şiddet uygulandığı kadın tanıkların anlatımlarında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin savaşları, savaşların da toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini güçlendirdiğini ve kadına yönelik ayrımcılığı sadece çatışmanın olduğu yerlerde değil, toplumun her alanında deneyimleyerek gözlemledik.

Abluka öncesi Yüksekova Belediyesi’nin kadın merkezi olan Sosin’da çalışan, kendi deyimleriyle sosyal yaşamlarını paylaştıkları kadınlarla abluka sonrasında yine aynı paylaşım ve dayanışma içinde olan Saim Kırbaş ile yaptığımız görüşmede kendine yüklenen sorumluluğu şöyle aktardı:

“Şu an yanımda 3 aile var: Amcalarım, annem, babam, kız kardeşim ve bir de dayımın ailesi... Yasaktan önce ben ve oğlum yaşıyorduk sadece; yasakta 3 ailenin de evleri yıkıldı. Şimdi birlikte kalıyoruz.”

Kadına yönelik her türlü şiddetin yoğun yaşandığı çatışmalı süreçte cezazelerle ilgilenmek için Erzurum ATK’da birçok defa devletin yerel kurumlarıyla görüşme yapmış Hakkari Milletvekili Selma İrmak bu kurumların erkek yöneticileri tarafından maruz kaldığı şiddet biçimlerini şöyle açıkladı:

“Bu topraklarda özellikle devlet nezdinde kadınlara karşı uygulamalar çok daha farklıdır. Tabii farkındalığı olan, yıllardır kadın mücadelesinde olan bir kadımsın. Kendi hukuki haklarının farkında olan bir kadın olarak, bunlara mümkün mertebe müsaade etmemeye çalıştım. Ama hakaret, rencide etme, yok sayma gibi psikolojik şiddete maruz kaldım.”

Göçün zor koşulları, göç etmek zorunda bırakılan kadınların yaşadıkları, Van’a göç eden Saim Kırbaş tarafından şöyle ifade edildi:

“Elbette, bir kere kendine ait bir yerin yok, bir de çocuk var. Herkes seni yük olarak görüyor. Hani biz de arsız-

liğa vurduk sonunda, 'bize bakmak zorundasınız' dedik. Ayrı oda verme zorunluluğu hissediyorlar, yerimiz yok diyorlar. Çok ayrıntı var, ama zaten kargaşanın içine geldik, birçoğunu hatırlamıyorum bile."

Abluka döneminden hemen sonra gittiğimiz Yüksekova'da yıkımın arasında eşyalarını arayanlarla birlikte kadınların iç çamaşırlarının etrafa saçıldığını gözlemledik. Özellikle kadınların eşyaları yıkımın ve yağmanın olduğu evlerde ortalığa saçılmış, kesilmiş ve tuvalet kağıdı olarak kullanılmış. Bu durumu gözlemleyen Selma Irmak şu yorumda bulundu:

"Kadınların iç çamaşırlarının ortalığa saçılması ve ulusal kıyafetlerinin yakılması gittiğimiz evlerde gözlemlediğimiz şeyler. Kadınların ulusal kıyafetlerine yönelik bu yağma, kimliğin kadının şahsında var olduğunu iyi bildiklerini gösteriyor."

Yüksekova'lı bir kadın, devletin kolluk kuvvetlerinin Kürt kadınına yönelik nefretini, fotoğraflara sıkılan kurşunlarla ile gördüğünü Selma Irmak'a şöyle aktarmış:

"Aile albümünde yer alan fotoğraflarda özellikle kadınların fotoğraflarının kafaları kesilmişti."

Yine başka bir kadın duvardaki fotoğrafında kafasına kurşun sıkıldığını dile getirdi. Devletin ceberut yüzüyle çok daha öncesinde de karşılaşan ve son Yüksekova ablukasında evi yıkılan bir kadın, anıların nasıl o yıkıntı altında kaldığını şöyle ifade etti:

"Devlet burada insanlarla savaşmamış, evlerle savaşmış. Benim evim yasaklı mahalleye o kadar uzak, hendek yok, barikat yok, sen neden benim evimi yaktın, yıktın? Orada benim değerlerim vardı, evi de geçtim. Çocuklarımda fotoğrafları vardı, CD'leri vardı. Ne yaparsa onları bana geri veremez ki. Gerçekten buna gerek yoktu. Devletin Yüksekova ile ilgili bir

hayalleri vardı, bir intikam gibi bir şeydi. İntikam aldılar. Herkesin geçmişini yakıp, yıkmışlar. Benim eşimle düğün CD'lerim vardı, şu an öyle bir şey yok artık. Eşimi 2008 Newroz'u'nda katlettiler. Her şeyimi yakıp, yıktılar."

Abluka döneminde kadın sağlığı

Birçok kadın abluka sürecinden fiziksel ve psikolojik olarak etkilenmiştir. Birçok kadın düşük ya da ölü doğum yapmıştır. Yine birçok kadının regl dönemi bozulmuştur.

Yüksekova Belediyesi Eş Başkanı ve belediyenin kadın merkezi Sosin çalışanı Selma Kırbaş da ilçede birçok kadının yaşadığı bu durumu tespit ettiklerini, belediyenin kadın merkezinin bünyesinde bunu gidermeye yönelik bir çalışma yürüteceklerini ifade etti.

Abluka dönemi ve sonrasında kadın dayanışması

Abluka döneminde göç ettikleri yerlerde ve sonrasında da Yüksekova'da kadınların birbirleri ile dayanıştığı kadın tanıkların ifadesiyle ve gözlemlerimizle tespit edilmiştir.

Abluka sırasında halka hizmeti sürdürmek için ilçede bulunan Yüksekova Kadın Belediye Eş Başkanı Adile Kozay, çatışmalı süreçte kadınlarla nasıl diyalog ve dayanışma içerisinde olduklarını şöyle aktardı:

"29 gün sonra kent sessizleşmişti, kadınlarla sürekli diyalog kuruyordum, sürekli ağlıyorlardı ve ne olacak diye soruyorlardı. Burada kalan kadınlar dayanışma içerisindediler. Özellikle gıda paylaşımı konusunda... Bizler de bu dayanışma içerisinde yer alarak çocuk ve kadın ihtiyacı olan şeyleri buradaki marketleri gizlice açtırıp karşılıyorduk. Bazen benimle diyaloga geçen kadınlar beni teselli ediyorlardı. 'Yalnız değilsin, yanındayız' diyorlardı. 'Direnmeye devam edeceğiz' diyorlardı."

Abluka döneminde Van'a göç etmiş olan Saim Kırbaş tanık olduğu kadın dayanışmasını şöyle aktardı:

"Mesela 3 gelin çocuklarla birlikte 1+1 evde yaşıyorlardı. Sosyal hayat yoktu, kadınlar ve çocuklar için. 1+1de 3 aile. Zaten hijyen yoktu. Van'da Yüksekovalı bir kadın vardı, 6 çocuklu. Yatalak şu an. Çocukları burada ve bakmaya gidiyoruz biz."

Ablukadan hemen sonra yapılan cinsiyetçiliğin ve ayrımcılığın tüm kadınlara yönelik olduğu bilinciyle Yüksekova'ya birçok kadın gelmiştir. Kadın dayanışması ile ablukada yaşanan yıkımın izleri bir nebze olsun silinmeye, kadınlarla onarılmaya çalışılmıştır. Yüksekova'ya gelen heyetlerden HDP Kadın Meclisi, ilçede bulunduğu süre içerisinde yıkımın arasındaki kadın-

larla görüşmüş, sorunlarını tespit etmeye ve çözüm üretmeye çalışmıştır. Kadınların ördüğü dayanışmanın tüm ilçede yaşamı ve umudu canlandırdığı görülmüştür. İlçede yürütülen yeniden inşa çalışmalarına katılarak halkla yakın temas kuran kadınlar, bir kez daha yaşamı yeniden örmenin adımlarını atmıştır.

'Barış için söyleyecek sözümüz çözecek gücümüz var' şiarı ile barışta ısrarcı olan 'Barış İçin Kadın Girişimi', ablukadan hemen sonra gönüllü ekiplerle periyodik olarak ilçeye gelmişlerdir. Yüksekovalı kadınların ihtiyaçlarını bizzat kendilerinden dinleyerek tespit edip, ihtiyaçları gidermek için yaşadıkları şehirlerde kampanyalar düzenlendiği görülmüştür. Dayanışma için Yüksekova'ya gelen kadınlar, kadının beyanını esas alarak ve gördüklerinden yola çıkarak tüm abluka sürecinin medya tarafından nasıl çarpıtıldığını ifade etmişlerdir.

Abluka sonrası ilçede gördükleri duvar yazılarının cinsiyetçi ve ırkçı içeriğini kadın mücadelesinde yer alan birçok kadına aktararak Yüksekova'da olup bitenden haberdar etmişlerdir. Dayanışma için Yüksekova'ya gelen kadınlar hakkında 'çocuklarla oynadıkları için' kamu davası açılmıştır. Bunun kadın dayanışmasını engellemek ve Yüksekova halkını cezalandırmak adına yürütülen bir politika olduğu gözlemlenmiştir.

İlçede gerçekleştirilen yıkımdan sonra gönüllülerden oluşturulan bir komisyon kurulmuş ve halkın ihtiyaçları bu komisyonca tespit edilip çözülmeye çalışılmıştır. İlk adımda gıda, su, elektrik, giyim gibi temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışma yürüten komisyon, zaman zaman güvenlik güçleri tarafından engellenmeye çalışılsa da çalışmalara devam etmiştir. Komisyona ihtiyaçlar için başvuruların çoğunlukla Yüksekovalı kadınlar olduğu görülmüştür ve yine komisyonda en çok yer alanların da kadınlar olduğu

görülmüştür. Çalışmalara katılmak ve kadın dayanışmasını büyütmek için Mersin’den Yüksekova’ya gelen KJA’lı kadın aktivistler, Kürt kadınına yönelik bu saldırıyı dayanışma ile aşacaklarını iletmışlerdir. Ablukaların olduğu tüm il ve ilçelere giderek dayanışmayı ören KJA’lı kadınlar, karşılaştıkları bu yıkımın, ırkçılığın ve cinsiyetçiliğın temelinde kimliğe karşı bir nefret olduğunu, özellikle kimliği var eden kadına yönelik bir saldırı olduğunu ifade etmişlerdir.

Yüksekova’da yaşanan kadına yönelik ayrımcılığa dair Selma Irmak’ın tüm kadınlara çağırısı ise şöyledir:

“Burada kadına yönelik saldırının tüm kadınlara olduğunu biliyoruz ve bu yüzden kadınları burada dayanışmaya bekliyoruz.”

Ablukalarda kadına yönelik şiddete dair Türkiye’nin uluslararası hukukta imzacı olduğu sözleşmeleri ihlal durumu

Tüm dünya kadınlarının mücadeleleri sonucu uluslararası hukukta kadına yönelik her türlü şiddetin engellenmesi, kadın haklarının savunulması ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için devletlerin imzalamış olduğu sözleşmeler mevcuttur. Sözleşmelerde imzacı olan devletlerin bir takım yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğine dair takiplerin yapıldığı bilinmektedir.

Kadına yönelik her türlü şiddeti en kapsamlı ele alan, kadın haklarını savunan en önemli sözleşmelerden biri de Birleşmiş Milletler’in ‘Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ olan CEDAW’dır. 194 ülkenin imzacı olduğu bu sözleşmede Türkiye de 1985’ten bu yana imzacı ülkelerden biridir. Bu anlaşmaya rağmen, kadına yönelik her türlü ayrımcı söylemin bizzat devletin üst kademe yöneticileri tarafından dile getirilmesi bu ülkede yaşayan kadınların gözlemlediği ve maruz kaldığı bir durumdur. Devletin üst kademelerinin bu ayrımcı söylem ve politikaları CEDAW’ın 2. Maddesi’nin açıktan ihlalidir.

Özellikle barış sürecinin bitirilmesi ile birlikte siyasal yaşamda yerini alan kadına yönelik tehdit, gözaltı ve tutuklamalar ile bu alandan geliştirilen politikalar yine CEDAW’ın 3. Maddesi’nin Türkiye tarafından ihlal edilmesidir.

Türkiye’nin imzacı olduğu bir diğer anlaşma, Avrupa Konseyi’nin kadına yönelik her türlü şiddeti uluslararası platformda raporlamak, buna karşı yürütülen mücadeleyi ve yasal alt yapıyı değerlendirmek ve denetlemek için hazırladığı, 12 ülkenin taraf olması ile 1 Ağustos 2014 yılında yürürlüğe giren ‘İstanbul Sözleşmesi’dir. Barış ve silahlı çatışma durumlarını da kap-

sayan sözleşmenin,

“Özellikle mağdurların haklarını korumaya yönelik önlemler olmak üzere, iş bu Sözleşme hükümlerinin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal menşei, bir ulusal azınlıkla bağ, mülkiyet, doğum, cinsel yönelim, cinsel kimlik, yaş, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci olma durumu veya başka statüler temelinde herhangi bir ayrımcılık olmaksızın taraflarca uygulanması güvence altına alınmıştır” (Bölüm 1: Temel Haklar, Eşitlik ve Ayrımcılık Gözetmeme) maddesi ablukalar sürecinde ihlal edilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'nin 'Koruma ve Destek Bölümü'nün 18. Maddesi'nde yer alan:

“Taraflar, iç hukuka uygun şekilde, Sözleşme kapsamındaki bütün şiddet mağdurları ve tanıklarının korunması ve desteklenmesinde mahkemeler, savcılar, kolluk kuvvetleri, yerel ve ulusal yetkililer dahil ilgili tüm devlet kuruluşları uygun mekanizmaların mevcudiyetini sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır” yükümlülüğü yerine getirilmemiştir.

Çatışmalı ortamlarda kadınların durumu; barışın sağlanmasına kadınların daha etkin katılımının gerçekleştirilmesi için 2000 yılında Güvenlik Konseyi, 1325 sayılı kararı kabul etmiştir:

“Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki temel sorumluluğu akılda tutarak, silahlı çatışmalardan, mülteci ya da yerinden edilmiş insanlar olarak, olumsuz etkilenenlerin büyük çoğunluğunu sivillerin, özellikle kadın ve çocukların oluşturmasına ve savaştan güçler ve silahlı unsurlar tarafından giderek daha fazla hedef alınmalarına ilişkin endişesini belirterek; kadınların çatışmaların önlenmesi, çözülmesi ve barışın sağlanmasındaki önemli rollerini yeniden teyit

ederek; kadınların ve kız çocukların çatışmalar süresince ve sonrasındaki haklarını koruyan uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukukunun tamamen uygulanmasının gerekliliğini yeniden teyit ederek; tüm tarafları, silahlı çatışmalarda sivil kadın ve kızların hakları ve korunmalarıyla ilgili 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1977'de buna eklenen Protokoller; 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi ve 1967 tarihli ek Protokol; 1979 tarihli Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tüm Şekilleriyle Kaldırılması Sözleşmesi ve 1999 tarihinde eklenen İhtiyari Protokol; 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 25 Mayıs 2000'de eklenen iki İhtiyari Protokol ile üstendikleri yükümlülükler de dahil olmak üzere, uygulanabilir tüm uluslararası hukuk kurallarına uygun davranmaya çağırır ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Antlaşması'nın ilgili hükümlerini hatırlar.”

Tüm bu uluslararası hukukta yer alan sözleşmeler gereğince, toplumda kadına yönelik her türlü ayrımcılığın devlet tarafından engellenmesi gerekirken, maalesef kadına yönelik ayrımcılığın temelini devletin uyguladığı politikalar oluşturmuştur. Çatışmalı dönemlerde kendini yeniden üreten ve tırmanan bu eril zihniyetin kadınlar üzerinde uygulamış olduğu şiddetin, devletten beslenerek aile içinde de kendini gösterdiği aşıkardır.

HUKUK

Raporumuzun başından sonuna kadar başlıklar halinde verilen bütün olay ve gelişmeler, tanıklıklar Yüksekova'da yaşanan temel hak ve özgürlüklerin gaspına ilişkin kimi örneklerdir. Sokağa çıkma yasağından önce yaratılan sistematik korku ortamı yüzünden yaşanan ilçe tarihinin en büyük göçü, ilçede yaşanacak yıkımı ve vahşeti tanıksız bırakma amaçlıdır. Bu aynı zamanda sokağa çıkma yasakları bittikten sonra mahallelerin top ve tanklarla yakılıp yıkılmasını ve ilçede yaşanan vahşeti gizlemek için delillerin karartılması hedeflidir.

Abluka boyunca uluslararası hukukta insanların en temel hakları olan can ve mal güvenliği tehlikeye atılmış; seyahat etme, barınma, beslenme, sağlık ve eğitim hakları engellenmiş; yaşanan yıkım sonucu ilçe nüfusunun yaklaşık yüzde 35'inin evsiz kalmasına sebep olunmuştur.

Bu süre zarfında görüştüğümüz kurum ve kişiler, insanların en temel haklarının aylarca ihlal edildiğini ve bu ihlallerin devam ettiği yönünde fikir bildirmişlerdir. Devletin bu insanların mağduriyetini giderme noktasında gönüllü olmadığını veya olamayacağını bildiren kişiler, adalet mekanizmasına dair ciddi güvensizlik yaşadıklarını da beyan etmişlerdir.

Eşi uzun bir süredir politik nedenlerden dolayı cezaevinde olan Saime Kırbaş, anne ve babasının evinin yakıldığını ve en son yıkım kararı verildiğini de belirterek, yaşanan hukuksuzlukları yargıya taşıyacak mısınız sorumuzu şöyle cevaplandırdı:

HDP'NİN YÜKSEKOVA ABLUKASI İLE İLGİLİ VERDİĞİ SORU VE ARAŞTIRMA ÖNERGELERİ

Halkların Demokratik Partisi Milletvekilleri, abluğa öncesi ve sonrasında Yüksekova'da yaşanan hukuksuzlukların aydınlatılması ve mağduriyetlerin giderilmesine dair hükümet yetkililerine sundukları soru ve araştırma önergelerine yanıt alamamışlardır. HDP tarafından verilen soru ve araştırma önergelerinin konu ve ilgili bakanlıkları şöyledir:

VEKİLİN ADI	İLİ	İLGİLİ BAKANLIK	KONU
Abdullah ZEYDAN	Hakkari	Adalet Bakanlığı	Erzurum ATK'daki cenazelere ilişkin
Lezgin BOTAN	Van	Milli Eğitim Bakanlığı	Yasak nedeniyle aksayan eğitimin telafisi
Lezgin BOTAN	Van	Sağlık Bakanlığı	Yasakla beraber oluşan sağlıksız ortam
Lezgin BOTAN	Van	İçişleri Bakanlığı	Yasağa ilişkin genel durum
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Meclis Başkanlığına (araştırma önergesi)	Yasakların neden olduğu hak ihallerine dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Yasağın ilçelerde neden olduğu ekonomik ve sosyolojik sonuçlara dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Sağlık Bakanlığı	Esendere Sağlık Ocağı hakkında
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Kullanılan konvansiyonel silahlara dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Güvenlik güçlerinin neden olduğu ev yıkımları
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Adalet Bakanlığı	Yasak esnasında gözaltına alınan vatandaşlara ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Başbakanlık	Yakılan ve yıkılan evlere dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Operasyonların bitmiş olmasına rağmen yasağın sürmesine dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Yöredeki tarım ve hayvancılığa dair
Nihat AKDAOĞAN	Hakkari	Başbakanlık	Hakkari merkezdeki gösteri ve eylem yasaklarına dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Başbakanlık	Hakkari'nin ilçe yapılmasına dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Sibel ÇAPRAZ'ın sağlık durumuna ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Milli Savunma Bakanlığı	TSK'nın kullandığı silahlar
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Yüksekova'da katledilen Adem Sevinç'e dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	21 Kasım 2015'te katledilen Reşit Arıcı ve Naim Noyan'a dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Doğan Doğma ve Çetin Dara'nın katledilmesine ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Diyar Ertaş ve Diyar Akın'ın katledilmesine ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Ali Kaval'in katledilmesine ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Yakup Babat'ın katledilmesine ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Zeynel Kaya'nın katledilmesine ilişkin
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Ersin Aydın'ın katledilmesine dair
Nihat AKDOĞAN	Hakkari	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Büyükbaş-küçükbaş hayvancılığın yasaklardan etkilenmesi
Abdullah ZEYDAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Yasaklarla beraber ortaya çıkan maddi zararların karşılanmasına dair
Abdullah ZEYDAN	Hakkari	Ulaştırma Haberçilik ve Denizcilik Bakanlığı	Nazlı Çelik'in Yüksekova'daki haberlerine dair
Abdullah ZEYDAN	Hakkari	Ekonomi Bakanlığı	Yasakla beraber Hakkari genelindeki maddi zarara dair
Abdullah ZEYDAN	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Hayatını kaybeden insanların cansız bedenlerine uygulanan işkenceye dair
Selma IRMAK	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Erzurum ATK'daki cenazelere dair
Selma IRMAK	Hakkari	TBMM BAŞKANLIĞI (araştırma önergesi)	Bolgede yaşanan ölümlere dair
Selma IRMAK	Hakkari	Sağlık Bakanlığı	Yüksekova ve Şemdinli'de düşük yapan kadınlara dair
Selma IRMAK	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Yüksekova'daki sokağa çıkma yasağının sonuçlarına dair
Selma IRMAK	Hakkari	İçişleri Bakanlığı	Mezarlıkların polisterce tahrip edilmesine dair
Selma IRMAK	Hakkari	Başbakanlık	Yüksekova'daki yasakların yol açtığı hak ihallerine dair
Selma IRMAK	Hakkari	Başbakanlık	Yasakların Yüksekova'nın alt ve üst yapısına etkileri

“Evet, bu durumu elbette yargıya taşıyacağız, ama açıkçası çok da umutlu değiliz. Ben yargıdan çok çektim. Eşim yıllardır cezaevinde, ne zaman çıkacak belli değil. Gizli tanık ifadelerine dayanarak cezasını uzatılar. O yüzden yargıdan bir beklentimiz yok. Şansımızı yine de deneyeceğiz. Zararımızı gidereceklerine inanmıyorum.”

Uzun bir süre Mexsudava Köyü’nde halk meclisi çalışmaları yürüten ve ismini vermek istemeyen 50’li yaşlardaki erkek tanığın ‘yargıya başvuracak mısınız?’ sorusuna verdiği cevap ise şu oldu:

“Başvuracağız, ama bir sonuç çıkmayacağını biliyoruz. İç hukuk yollarına güvenmiyoruz ve AİHM tek umudumuz şu anda. Devletin zaten adaleti olsa, bunları yapmazdı.”

Güvenlik güçlerinin cenaze teşhislerinde ortaya koymuş oldukları keyfi ve yer yer ailelere karşı psikolojik şiddete dönüşen uygulamaları, gönüllü hukukçuların önüne çıkarılan engeller yaşanan hukuksuzlukların en ağır olanıdır. Kayıp yakınları ile birlikte defalarca Erzurum ATK’ya giden HDP Hakkari Milletvekili Selma Irmak, otopsi işlemleri sırasında yaşanan hukuksuzluğu şöyle ifade etti:

“Yüksekova’da ve Erzurum’a getirilen cenazelerin otopsilerine hiçbir avukatın girmesine izin verilmedi. Ön otopside yasak devam ediyordu ve avukatların girmesi söz konusu olmadı. Savcılık kabul etmedi ve biz hiçbir otopsi raporunu alamadık. Aileler çocuklarının ölüm nedenini öğrenemedi; nasıl ölmüş, nasıl öldürülmüş, nereden yara almış, hangi tür silahlarla öldürülmüş, ailelerin bunları bilmeye hakları vardır; bu hukuki bir haktır. Avukatların defalarca yaptığı başvurulara Erzurum Savcılığı’nın ters cevapları, azarlayan, ses tonunu yükselten ve kavga eden tutumları oldu.”

Abluka sırasında Yüksekova Esentepe Mahallesi’nde kalan HDP Hakkari Milletvekili Abdullah Zeydan, sokağa çıkma yasağı sırasında devlet güçlerinin insanların en temel ihtiyaçlarını bile karşılamasını nasıl engellediklerini şu sözlerle ifade etti:

“Ben kendi evimde kalıyordum. Evim ilçeye hâkim bir yerdedir. Olan biteni büyük oranda uzaktan da olsa izleyebiliyorduk. İlk günden itibaren evimin karşısına iki panzer koydular ve hiçbir şekilde dışarıya çıkmamıza izin vermediler. Temel ihtiyaçlarımızı (ekmek, su vs.) karşılamamız bile imkânsız hale gelmeye başladı. Çatışmalar devam ederken, bizim bulunduğumuz yerde de arama yapmaya geldiler. Tanklar geldi bu kez. Evin her iki tarafında tank ve panzerlerin namluları bize dönük beklediler.”

Abluka döneminde en çok hukuksuzluğun yaşandığı bir başka durum da gözaltına alınan yurttaşların ağır işkencelerden geçirilmesidir. Özellikle Vezirli (Vezirava) Köyü’nde gözaltına alınan insanlara ağır işkenceler uygulandığını, devlet güçlerinin savunma yapmak isteyen

avukatlara ‘güvenliğinizi sağlayamayız’ dediklerini ve insanların savunma haklarının bilinçli bir tarzda engellediğini Hakkâri Milletvekili Abdullah Zeydan yaptığımız görüşmelerde belirtmiştir. Zeydan sözlerini şöyle sürdürdü:

“Bizim tanıdığımız bir sürü sivil, örneğin Belediye Meclis Üyemiz Abdülkerim Akdoğan gözaltında ağır işkencelere maruz kaldığını belirtti.”

28 gün boyunca Dize Mahallesi’ndeki evinden çıkmayan ve ismini vermek istemeyen 70’li yaşlarda bir tanık, güvenlik güçlerinin yüksek noktalara yerleştirdikleri keskin nişancılarla neredeyse hareket eden her şeye ateş açtıklarını belirterek, sivil insanların can güvenliğinin nasıl ihlal edildiğini şöyle aktardı:

“Çatışmalar şiddetlenince ben yukarı kattan aşağıdaki şu odaya geçtim. Çayımı demledim, sigaramı yakar yakmaz elimi uzatıp perdeyi kapattım. Tam o sırada sigaranın alevi göründü ve keskin nişancıların ateş açtığını anladım. Mermiler başımın yanından geçip şu duvara saplandı (penceredeki ve duvardaki mermi izlerini bize gösterdi).”

İlçede ablukadan önce, abluka sırasında ve daha sonrasında engellenen eğitim-öğretim hakkına dair Eğitim Sen yönetiminin ‘Eğitim hakkı nasıl engellendi?’ sorusuna verdiği cevap şöyle oldu:

“Devletin aylar öncesinden hazırlıklarını yaptığı operasyon ve sokağa çıkma yasağı ortada iken, on binlerce öğrencinin mağduriyetini giderecek tedbirler alınmamıştır. Bu açıkça devletin yerine getirmesi gereken en temel kamusal hizmetin yine devletçe ortadan kaldırılması anlamında açıkça suç niteliğindedir. Anayasa’nın 42. Maddesi’nde güvence altına alınan ‘kimse eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılamaz’ maddesinin ihlal edildiğinin göstergesidir. Ve ilgili

maddenin devam eden fıkralarında, 'eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez' hükmü çok açık iken, gayri hukuki bir şekilde okullar askeri karargahlara dönüştürülmüş, tahrip edilmiş, okul duvarlarına ırkçı, faşizan yazılama yapılmıştır."

Sağlık Emekçileri Sendikası Yüksekova Şubesi'nin raporunda sağlık hakkının nasıl engellendiği şöyle ifade edildi:

"İlçede yasağın başlamasıyla birlikte Yüksekova Devlet Hastanesi'nin bir bölümü polis ve askerler için barınma ve yemekhane olarak kullanılmış olup 9 Haziran 2016 tarihi itibarıyla genel anlamda hastanenin boşaltıldığı, ancak hastane kavşağında bulunan arama noktasındaki güvenlik güçlerinin bir kısmının hastanede kalmaya devam ettiği görülmüştür. Hastane girişinde halen güvenlik görevlilerinin olduğu ve giriş çıkışlarda kontrollerin yapıldığı gözlemlendi."

Sokağa çıkma yasağı bittikten sonra ilçede yaşanan yıkım ve hak ihlalleri ile ilgili yurttaşlara gönüllü hizmet veren Mezopotamya Hukukçular Derneği'nin bize vermiş olduğu raporda geçen aşığıdaki ifade, yıkımdan sonra da devam eden hukuksuzlukların boyutunu açıkça ortaya koymaktadır:

"Bu hukuki çalışmalarda halkı hukuk mücadelesi konusunda ikna etmek çok zor olmuştur. Çünkü hukuki süreç başlattıkları takdirde devletin kendilerine hiçbir tazminat ödememesinden çekinmektedirler. Hatta kimi aileler 'emekli maaşım, engelli maaşım kesilebilir' diye çekinmektedir. Bunların dışında yasak kalkar kalkmaz Yüksekova Kaymakamlığı tarafından yapılan 'bir an önce başvuru yapmazsanız haklarınızdan yoksun kalacaksınız' propagandası halkın bir kısmının acele davranıp, üzerine düşünmeden ve avukatlara danışmadan kendi haklarını son derece kısıtlayan ve devletin sorumluluğunu ortadan kaldıran 5233 sayılı yasaya, yasanın ne demek olduğunu, hangi anlama geldiğini ve hangi sonuçları doğuracağını bilmeden başvurmuştur. Bunun dışında 'gönüllü avukatlar ile yola çıkmayın, aksi halde devlet size ödeme yapmayacak' propagandası da ücretli avukat tutacak kadar varlıklı olmayan halkın gönüllü avukatlara ulaşıp hukuki yardım almasını engellemiştir."

MHD'li avukatlar ayrıca devletin yarattığı bu korku iklimi yüzünden hak ihlaline uğrayan ailelerin başvuruları sırasında yaşadıkları problemleri şu sözlerle ifade ettiler:

"Aileler yaşadıkları hak ihlallerini anlatmakta, fakat isimlerinin hiçbir yerde geçmesini istememektedirler. Hak ihlalleriyle ilgili hiçbir başvuru yapmamızı istememektedirler. Mülkiyet hakkı dışında hak ihlaline uğrayan kimi aileler ikna edilmiş ve gerekli tüm başvurular yapılacaktır. Buna iki örnekten biri, kardeşi havan topunun bahçeye isabet etmesinden korkup kalp krizi geçirerek vefat eden bir kişinin başvurusudur. Di-

ğeri askerlerin yatak odasını kullanıp aynasına rencide edici yazılama yaptıkları bir ailenin başvurusudur.”

Yüksekova halkının yaşamış olduğu hukuksuzluklara dair devletten talep ettiği destek ve yargı yolunun yine hukuk dışı yollarla nasıl engellenmeye çalışıldığını MHD’li bir avukat şöyle aktardı:

“Halkın kira yardımı için kaymakamlığa yaptığı başvurular keyfi bir şekilde sadece soy isme bakılarak, ‘örgüte yardım edildiği’ gibi bahaneler ile reddedilmiştir. Yine bizim yazdığımız 5233 sayılı kanun yoluna değil de doğrudan İçişleri Bakanlığı’na yapılan ve kanun yolunu kapsayan dilekçelerimiz hukuksuz bir şekilde kaymakamlık tarafından kabul edilmemiş, ancak çeşitli girişimlerimizden sonra kabul edilmiştir. Fakat ara ara halkı kandırarak bu dilekçe ile başvurunuz kabul edilmez denilip bizim yazdığımız dilekçeler dosyadan çıkarılıp 5233 sayılı yasaya başvuru dilekçesi olan dilekçe dosyalara konulmuştur.”

MHD’li avukatlar ilçede hukukçuların bile büyük hukuksuzluklara uğradıklarını, çalışma yürüten gönüllü avukatların kolluk güçleri tarafından hukuksuz bir şekilde GBT sorgusuna alındıklarını ve gözaltına alınmaya çalışıldıklarını ve bir meslektaşlarının göğsüne silah dayayan polislerin söz konusu kişiyi ölümle tehdit ettiğini bildirmişlerdir.

SONUÇ

15 Temmuz askeri darbe girişimi sonrasında göz altına alınıp tutuklanan generaller arasında yer alan Hakkari Dağ ve Komando Tugay Komutanı Tuğgeneral Ahmet Otal, Çukurca 2. Hudut Tugay Komutanı Tuğgeneral Cihat Erdoğan, 34. Hudut Tugay Komutanı Tuğgeneral Ali Salnur ve Yüksekova 3. Piyade Tümen Komutanı Tümgeneral Halil İbrahim Ergin Yüksekova'da yaşanan ağır yıkım ve hak ihlallerine sebep olan ablukaların askeri ayağını yürütmüşlerdir. Hükümetin onayı ve rızası ile uygulanan bu ablukaların ve yaşanan hukuksuzlukların sorumluları 'darbeci generaller' olsa da, tek sorumluları onlar değildir.

Yaşanan hukuksuzluklara dair bir yargı süreci başlayacaksa, yargının adaletli ve tüm sorumlulara eşit davranması temelinde gerçekleşmelidir. Yaşanan tüm hak ihlallerinde devletin yerel kurumlarının, hükümetin ve kolluk kuvvetlerinin sorumlu olduğu göz ardı edilmeden, uluslararası hukuk sürecinin başlatılması hukuksuzluklara maruz kalan Yüksekova halkının öncelikli talebidir.

Bu rapor, 78 gün boyunca sokağa çıkma yasakları ile abluka altında tutulan, ağır insani ve maddi bedeller ödemiş, yerinden ve yurdundan edilmiş olan Yüksekova halkına ithaf edilmiştir.

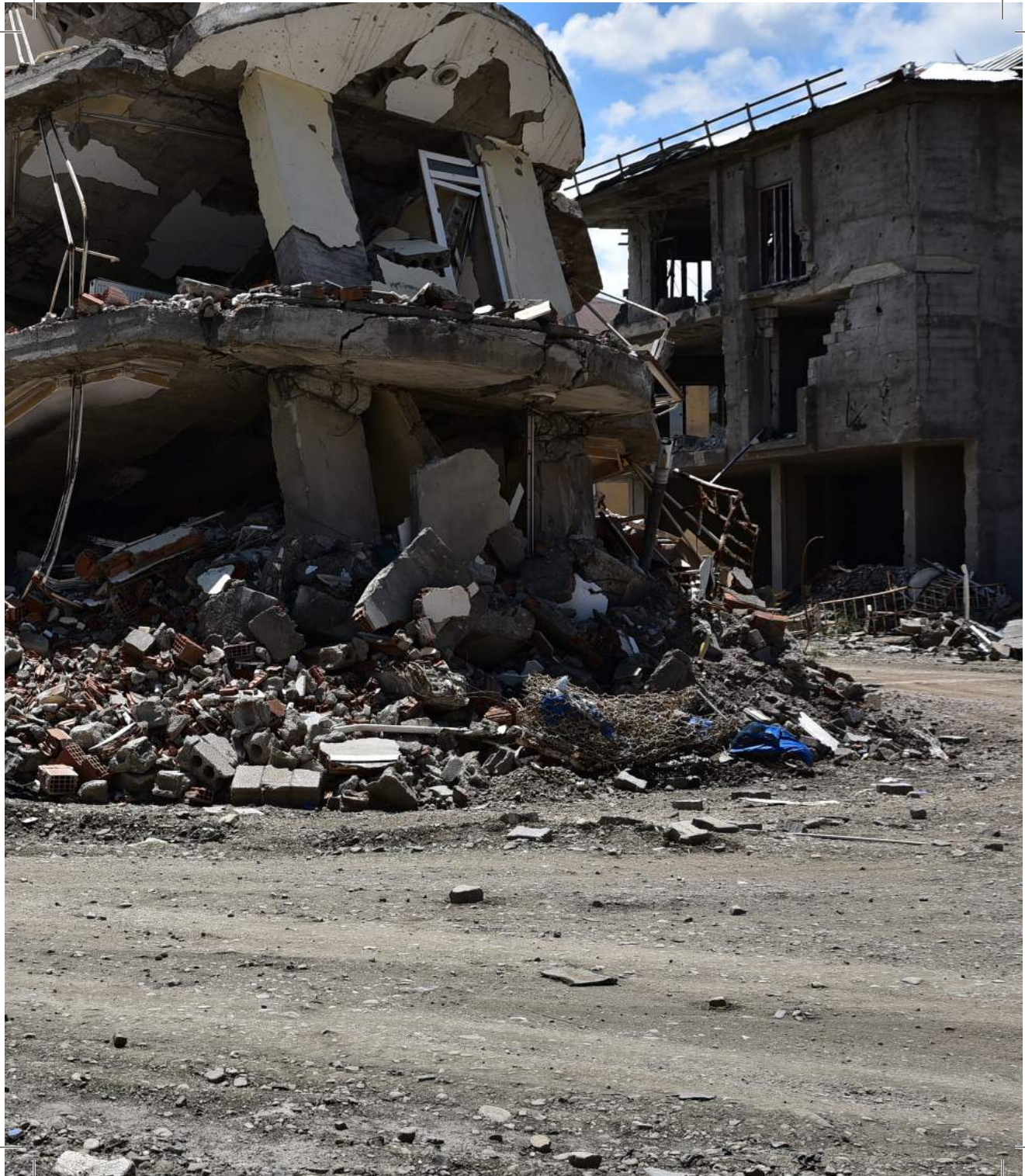

SEHIT: MUHSIN YAZICIOĞLU

T.C.
YÜKSEKOVA KAYMAKAMLIĞI
CUMHURİYET MAHALLESİ
SOSYAL YARDIM VE ZARAR TESPİT BÜROSU

27
KARŞIYAKI

T.C

ÖZEL KUV.

CC
C

T.C
PÖ

T.C

Ya Sev

Ya Terket

T.C

BURANDA

RASO DAYI BURDA
FISTANLILAR NERDE

MORÖKENTEİ

Yüksekova'da

Vatona

Uzaktan Bakıpta
Benim Diyenlerin
DEĞİL

GÖNEN
Li

OROSPUNUN DEVRİMİ
YARRA.1 GÖRENE KADARDIR :)

A

Son Savletinle Vur ki Açılın Surtar
Feur-i, Hücum İçindeki Tekbir Askına

4x10

AULAHW

EKBER

YACI

ÖLÜM
TEHLİKESİ

Berş Ezelden Beri
Hür Yaşadım Hür Yaşarım
Hangi Cilgin Bana
Zincir Vuracakmış
- KASRIM

VATAN
HAINLERİ
DİNSİZ PİÇLER

SİKTİK Mİ

~~Y.P.S. (A)~~

Koahisarlı

Yolumuzu kestiniz
Somatik Çoluk Dedik
Ekmeşimizi Galdınız
Köpekler, Ac kalmıs Dedik
Canımızı Yaktınız
Bekledik, Sustuk ~~Somatik~~

Sabrettilik
Ama! Vatanıma ve
Yan Beklemeyiz...
Bakışın

TÜRKÜM GÜCÜMÜ HAKKARİDE
GÖRDÜM

EY YOLCU
BASTIĞIN
TOPRAKLARA
TOPRAK DEĞİL
GECME
DÜŞÜN BİLECEK FENİSİZ YATAM!...

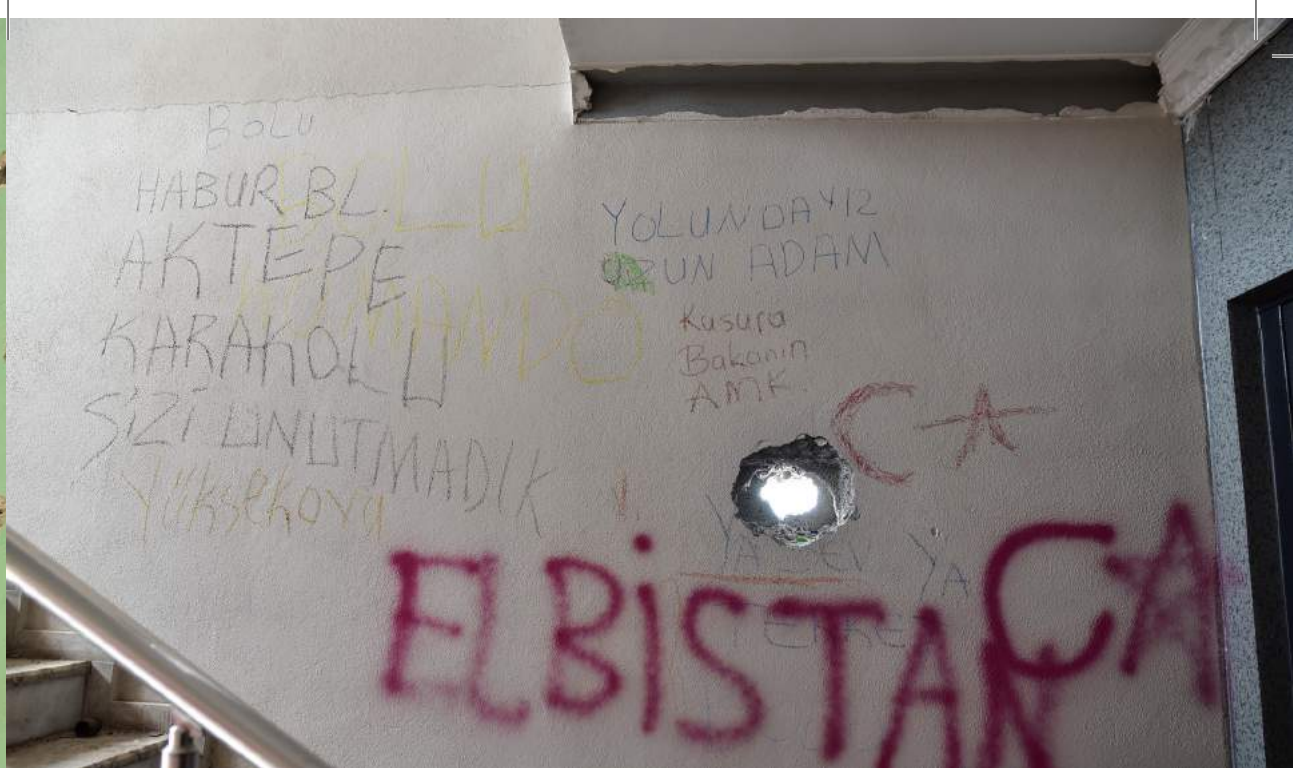
NE İŞİM
MUTLU
TÜRKÜM
DİYEN

GÜNEŞ GİRMEYENEVE
BİZİZ

KÜRT TÜRK KARDEŞİTİR
AMA SİZ ERİMEYİSİNİZ!

Yüksekova'dan
Kayseri ve Yozgat'a Selam
olsun

Bolu

HABUR BL.

AKTEPE

KARAKOL

SIZI LİNLİT MADİK
Yüksekova

YOLUNDA 412
UZUN ADAM

Kuşpa
Bakanın
AMK

ELBİSTARCA

Şehit Uzun Adama Selam
Aileleri Basınız Saolsun

Reis RTE
2028'e
Mücadele Sürecek
Bunları Söyle
Ayasıncaz Batan
Dünyeyi Çökürüm
Sakın Vok...
Kochisörün

REİS
GEREĞİ
YAPILDI

BUNU SAYMAYIZ
EĞER DAHA GELECEZ
İKİZDERE

RİZE

SEHRİNİZİ
TEMİZLEDİK
ONAYI BAKIN
YOKSA YİNE GELİRİZ
YÜKSEK

SAMSUNG

Reyaz Eşya & Elektronik
YETKİLİ SERVİSİ

06

NE MUTLU
TÜRKÜM
DIYENE

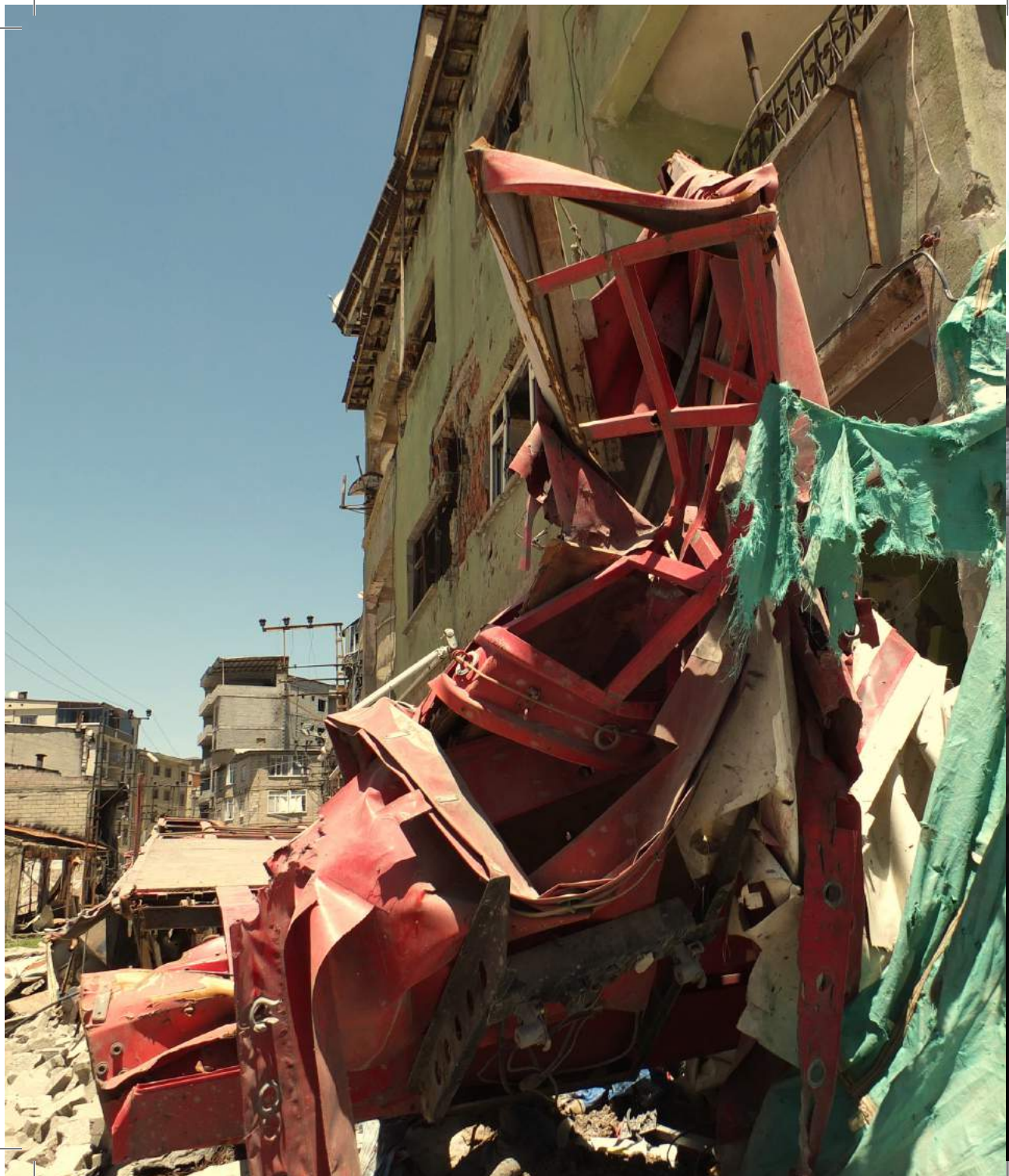

T.C
BİZ GELDİK
B.K

SELAM OLSUN

WB98C615

LOT HWB95M01

LOT HWB95M01

LOT HWB95M01

HDP